

Мар. л.
3-693

СОВЭТ САЙЛЫМАШЛАН ЙАМДЫЛАЛТМЭ НЭРГЭН

Путунь Росий Рудё Исполничылнэ Комитэт Президиумын пунчалмыжэ, Йэнукидзэ йолташын возымыжо, РСФСР Совэтыш сайлымэ дэн Совэт погынымашыш сайлымэ инструксо

Г.П.Б. к.к. обяз. экз.
Детр 1981 год
Акт № 2-1504

205 / 202

ССР УШЭМ КАЛЫК-ВЛАК РУДЁ САВЫКТЫШ
Моско ★ 1930

Шушаш 1930-31 ийысэ сай- лымэ кампаньыштэ ышты- шаш паша-влак.

**Путунь Росий Рүдө Сайлымэ Комисын докладшэ почэш
Путунь Росий Рүдө Исполничылнэ Комитэт Президиу-
мын пунчалмыжэ.**

Эртышэ кок ий коклаштэ мэмнан элыштэ сотсиализм ыштымэ паша пэш кугын шарлыш. Ты шарлымыжэ тывэч койэш: партий вуйлатымэ почэш пашазэ клас чыла пронт мучко капиталист ужаш-влак үмбәкэ кайаш тунгальэ. Партий вуйлатымэ почэш, шэмэр крестйан дэн ушэм кучэн илышэ пашазэ клас, элыштэ сотсиализм ыштымэ пашам пэш чот ончык колтыш, тугэ ончык каймашым тымартэ пöрыкät ужылтын огыл. Партий дэн пашазэ клас тыгай паша-влакым ышташ пижычат „ындэ нуным сайынак шуктэн илат; „вич ийаш планым ныл ийыштэ“ шуктымө пашам, адак йал озанлыкым кашакгэ коллэктивыш пуртымым да тугэ ыштэн кулакым клас шотышто пытарымэ пашам.

Шудылэн у пабрик дэн завод ышталтын, нуно пашам ышташ тунгальыныт. Нунын коклаштэ тыгай куго завод-влак улыт: Ростовысо сальмашстрой, Сталинградьсэ тракторострой, адак

Турксиб корно, тулэч молат. Сотсиализм ыштымын тунг нэгызшэ улшо мэмнан нэлэ индустрийна пэш кугын кушко, чоткыдэмэ. Завотым да монь пэш шуко ышталтэш. Урало-Кузнэтс бас-сэйнэш пэш куго шуй да куртною лукмо вэр ышталтэш. Донбасым у сэмын вашталташ манын чот кучэдалына. Пырчэ шурным ыштышэ лулэн куго совкоз-влак ышталтыныт. Нуно йал озанлыкыштэ тэксикэ рэволютсым вуйлатат. Угыч вольык ашнымэ совкозым шудылэн содор ыштэн шогэна. Чыла йорло дэн кокла крестйан озанлык чотын чэрыкшэ лэч утлажэ колкозышто чот шога, тыгэ тудо совет власын йалыссэ пэнгыдэ энгэтышыжэ лийэ.

Совет Ушэмыштэ сотсиализм ыштымаш ончык каймылан цкэнан элыштат, моло эл-влакыштат клас тушман-влак пэш чот торэшланэн кучэдал шогат. Сандэн шушаш сайлымэ кампаньэ вийан толшо клас кучэдалмаш годым эрта.

Йалысэ кулак, адак оласэ буржуазий дэн нэпман тшкя-влак советыш шкэ пурэн шинчаш, альэ шкэ кандидатыштым пурташ чот тыршаш тунгалыт.

Кулак-нэпман-влакын, адак совет ваштарэш шогышо моло тушман-влакын тугэ ышташ тчымыштым пэш чот пэраш, чактараш кулэш,

Совет гыч, адак исполком гыч пурла тайыл ончыктымыла паша ыштышэ-вдакым, альэ кокла крестйан шотышто „шола“ политикым шуктэн ылышэ-влакым поктэн лукташ кулэш. Тугэ ыштэн кулак умбак оппортунист корно дэн ончымаш ваштарэш пэш чот кучэдалаш кулэш.

Кызытсэ жап ожсо ганьэ огыл, сандэн советын пролетар диктатур орган улмыж нэргэн у сэмын ойлаш возэш. Округ пытармэ дэч вара

чыла пашан рудыжӧ районыш, олаш да йалыш кусна. Сандэн сайлымэ кампаньэ годым район исполком дэн йал советым кузат чоткыдэмдаш тыршыман, нуным пролэтар диктатурын чынак вуйлатышэ рудышкыжӧ савураш кӱлэш.

Капиталист эл-влакыштэ тӱрлӧ кэлшыдымаш вийангэш, капитализм кризисыштэ почангылэш, адак калык рэволютсо корныш пурэн шога. Садлан капиталист кугыжаныш-влак сӧй кура-лыштым чот шукэмдэн илат, Совет Ушэм ваштарэш сӧй лукташ йамдылалтыт, мэмнан тыныс йӧн дэнэ сотсиализмым ыштымынам чарынэшт. Сандэн сайлымэ кампаньэ годым эн чот ты пашам умландарыман: элын аралалт кэртмэ вийжым ончыкыжат чоткыдэмдаш, Йошкар армиян вийжым, куатшым кугэмдаш.

Совет сайлымэ паша пэш куго политикэ кампаньэ. Ты кампанышты чыла совет мэр пэш чот ыштыжэ. Совет, пропсойуз, адак мэр организатсэ-влак сайлымэ пашалан вараш котдэ пижышт. Сайлымэ кампаныш йал крестйанын тӱнг ужашыжым совет йыр ушым пашашты пашазэ класлан вуйлатэн шогаш, тудо сайлымэ пашам эртараш чынак полшыжо.

Кодшо сайлымаш кампаньэ годым мэ шуко ончык кайышна. Тугэгынат организатсионно да политикэ шотышто шуко ситыдымашна. Нунын коклашты эн тӱнг ситыдымаш тыганьэ ильэ: йужо вэрысэ орган-влак сайлымэ кампаным пушкудын вуйлатышт. Тывэчын моло ситыдымаш-влакат лэктыч; йорло дэн батрак коклашты пашам эркын ыштышт, йужо вэрэ кулакын советыш пураш тӧчымыж ваштарэш кӱлэш нарэ чот ышт кучэдал, адак сайлымэ комисыш тушман-влак пурэн шичмат ильэ, кокла крестйан да паша ыш-

тэн илышэ моло йэнгымат сайлымэ правадэ ко-
дымо вэрат ильэ.

Шушаш сайлымэ кампаньыштэ политикэ па-
ша-влакым сай шуктышаш вэрч чыла совет дэн
и полкомлан, РСФСР калык камисариат дэн
рүдө учрәждәнлан, копэратсэ, пропсойуз, адак
мэр организатсэ-влаклан чыла Росий Рүдө Ис-
полничылнэ Комитэт Президиум тыгэ кұшта;

1. Сайлымэ кампаньэ годым чыла пашазэ
класлан эн шукужым ты паша нэргэн умланда-
рыман: вич ийаш планым ныл ийыштэ шукташ,
вич ийаш жапын кумышо ийлан ыштымэ пром-
финпланымат шукташ, адак сотсиалист танасы-
маш дэн ударнэ ыштымашым чот шараш.

Партийыштэ шогыдымо пашазэ-влакым, адак
ўдрамаш пашазэ-влакымат совет пашаш шуко
пурташ манын чот пижаш.

У пашазэ-влаклан кўлэшым совет-влак чот
ышташ пижышт манын нуным совет сайлымаш-
кэ шуко намийман.

Йал советым сайлымэ годым пашазэ класын
йалыштэ вуйлатымыжым ончыкыланат чоткыдэм-
дыман. Советыштэ колхозник, батрак, адак йор-
ло-влак шкэ политик ойыштым шуктэн шогышт
манын йөнум ыштыман.

2. Шушаш сайлымэ кампаньыштэ колхоз па-
шам чоткыдэмдаш, адак колкозыш угыч пурты-
мо пашам шындаш манын чот пижман. Садлан
сайлымэ кампаньышкэ колхозник-влакым да сов-
коз пашазэ-влакым шуко пурташ кўлэш. Нуно
политикэ шотыштат, озанлык шотыштат совет-
тыштэ шкэ ойыштым чотырак шуктэн илышт.

3. Кулакын сайлымэ кампаньыштэ шкаланжэ
кўлэшым шукташ төчымыж ваштарэш чот кучэ-
далшаш вэрч йорло дэн батракым ушаш чот

пижман. Нуным лумын погынымаш дэн конпэрэнсыш кугын чумурэн, тыгэ кучэдалшашым умландараш күлэш, адак тышан сайлымэ погынымашыштэ ончышаш пашам умландарыман, тулэч посна члэныш шогалтышаш кандидатым пэш сайын лончылман. Ты паша-влак нэргэн кутуршашлан колкоз дэн кокла крэстйан актив погынымашымат ышташ күлэш.

4. Чыла совет дэн исполком воктэн сайлымэ комисыш жапыштыжэ ышташ күлэш. Тушко клас корным чот шуктэн шогышым пуртыман, адак тушто пашазэ, колкозник, батрак дэн йорло коклагыч представичыл-влак ситышаш лийышт. Ты комисыш кулак альэ моло клас тушман иктат пурэн ынжэ кэрт.

5. Сайлымэ учаскэ-влакым кузат сайлышэ-влак дэк лышэмдыман. Отчот ыштымэ да сайлымэ погынымашлан йөрышө пörтым альэ сай пöлмам мумо нэргэн эн чот шоналтыман.

6. Сайлышэ-влакын погынымашэшышт тыгай паша нэргэн кутурыман: совет дэн исполкомын тун озанлык-политикэ кампанье-влакым (киндэ йамдылымэ, вудымаш, калык оксам чумурымо, тулэч моло) кузэ шуктэн илымышт нэргэн, адак культур-сотсиальнэ пашашт нэргэн. Тулэч посна округ пытарымэ лэч вара совет дэн райисполкомын пашажым чоткыдэмдымэ да вийаңдымэ нэргэнат сайлымэ погынымашэш кутураш күлэш. Совет-влакын пашаштым аклымэ гоным нунын клас политикым кузэ шуктэн илымыштым, адак сайлышэ-влак пумо наказым кузэ шуктымыштым ончалаш күлэш. Совет орган-влакын чыла пашаштланат критикэ дэн самокритикым ыштэн советысэ чот шогыдымо, опортунист-влакым тужвэк лукман адак бурократизм ваштарэш чот

кучэдалаш күлэш, кугыжаныш аппарат гыч тушман-влакым луктын кышкыман.

7. Закон почэш сайлымэ правадэ кодышаш йэнг-влакым иктэ кодыдэ чотыш налын спискым ышташ күлэш. Тыгэ ыштэн йэнг вий дэн илышэ-влакым сайлымэ правадэ кодымо совет власын законжым прамай шуктэн шогалтшэ. Кокла крест-йаным, адак паша ыштэн илышэ моло йэнгым правадэ кодымо йонгылыш паша ынжэ лий.

8. Удрәмаш шэмэр совет пашалан чот пижшэ манын, адак тудым совет ыштымашкэ пуртышаш вэрч, удрәмаш крестйан дэн пашазэ дэлэгат погынымашэш сайлымэ кампаньысэ чыла политикэ дэн культур-озанлык паша-влакым сайын лончылман, адак советыш пурташ палэмдымэ кандидат нэргэн кутурыман. Удрәмаш дэлэгат-влакым сайлымэ кампаньым эртарымэ пашашкэ шуко пурташ күлэш.

Умаштэ сайлымэ пашам ушэштарэн, тэний сайлымэ погынымашым удрамаш пашазэ дэн крестйанын йара жапыштыжэ ышташ чот тыршыман, тыдлан вэрч нунылан йоча пөлмäm, аза ончышо бригадым да монь ышташ күлэш.

9. Совет сайлаш йалысэ да оласэ чыла совет культур паша ыштышэ-влак (агроном, врач, инженер-тэхник, туныктышо да монь) талын пижышт манын чот тыршыман.

10. Автоном рэспублик дэн обласыштэ, адак тыгыдэ натсий районышто сайлымэ кампансылан йамдылалтын тудым сай эртарымэ нэргэн лумын посна шоналтыман. Тушто озанлык дэн культур шотышто моннар ончык каймыштым, адак клас кучэдалмаш мо сэмын шарлымыжым ончэн сайлымэ пашам эртараш күлэш, лийэш гын, лумын посна натсий учаскым ыштыман, тудын

коклаштэ ўдрәмәш учаскымат ыштыман. Ты учаскэ-влакыштэ погынымашым шкэ йылмышт дән эртарыман. Натсий район-влакыштэ сайлымэ паша нэргэн шкэ йылмышт дән пэчэтлымэ кнагам, газетым, журналым шаркалыман.

11. Чыла пропсойуз-влаклан шукужым йал озанлык дән чодра пашазэ пропсойуз, кызытак сайлымэ кампаныштэ чот ышташ тўнғәләш күлэш. Садлан чыла пропсойуз организатсэ шкэ ушымо йэнгышт-влакым совет сайлаш шуко шогалтышаш вэрч мом ыштышашым кызытак кутурэн налжэ, адак ты кампаныштэ шкәнжын ыштышаш пашаж нэргэн планым йамдылыжэ, түлэч посна вэрлашкэ дирэктивым шалатэн тудым кузэ шуктэн шогымым күрылтдэ эскэрэн илыжэ.

12. Сайлымэ кампаныым сай эртарышаш вэрч РСФСР чыла калык комиссариат, дән рүдө учрәждән, нунын органышт-влак, адак копэратсэ дән мэр организатсэ-влак совет сайлымым кузэ эртараш планым ыштэн, ты пашам пэш вийын ышташ пижышт.

13. Йалым пролэтар корно дән вуйлаташ, адак тудлан сайлымэ пашаштэ полшаш манын митинг ўжмашым шуко ышташ күлэш сотсиалист тангасымашым чот шарыман, адак сайлымэ кампаньэ годым прэдприйатий, совкоз, шэп обшэствэ гыч пашазэ бригад-влакым шуко колташ күлэш.

14. Сайлымэ пашам жапыштыжэ да күрылтдэ вулайтэн илыман. Садлан вэрысэ органв-лакыш отвэтствәннэ паша йэн-влакым да инструкторым колтэн шогыман, адак сайлымэ кампаньэ пашам лончылаш лұмын кок-кум кэчаш курс-контпэрэнсыы ыштыман,— ты пашам райисполком дән йал совет күдылән ыштымэ нэргэн эн чот шо-

налтыман. Пүтүнь Росий Рүдө Исполкомыш сайлы-
маш кузэ кайэн шогымо нэргэн жапыштыжэ
шуктэн шогаш күлэш.

15. Шушаш сайлымэ кампаньэ паша-влакым
кызытак пэчатьэш ончыкташ тунгалман, адак сай-
лымэ кампаньэ годым пэчэтлымэ отчотым, пла-
катым, книжкам да монь жапшэ дэн шалаташ
тунгалман, радио дэн кинонат пашалан ушыман,
тулэч молат.

Пүтүнь Росий Рүдө Исполничылнэ Комитэт
вуйлатышэ **М. Калинин.**

Пүтүнь Росий Рүдө Исполничылнэ Комитэт
сэкретар **А. Нисэлюв.**

Моско, Кремль, 1930 ий 3 ноябр.

Совэт сайлымашлан йамды- лалтмэ нэргэн.

(ССР Ушэм Рүдө Исполничылнэ Комитэт сәкретарын,
Йэнукидзэ йолташын, возымыжо).

Шушаш совет сайлымэ кампаньэ тэвэ тыгай жапыштэ лийын эрта: ик могырым, мэмнан элыштэ сотсиализм паша кумдан ышталтэш, ик паша почэш вэс паша ышталт мийа, вэс могырым, капитализм эллаштэ озанлык утур-утур шолдыргэн шога, пашадымэ-влак эрэ шукэмыт, шужэн, кылмэн, илаш кодыт.

Визымшэ Пүтүнь Ушэм совет погынымаш дэч вара кок ий наррак жап эртыш, тугэ гынат, ты кучык жапыштэ пүтүнь калык озанлык молэмдалтын сотсиализм корно дэнэ моткоч кугын ончык шүкалалтэ. Визымшэ ССР Ушэм совет погынымашэш пэнгьдэмдымэ вич ийашлык план ты кок эртышэ ийыштэ ыш тэмалт гына огыл, утыж дэнат тэмалтэ. Тыгэ, пурла опортунист-влакын тўрлым куктэштмышт, „планым тэмаш ок лий,“ эл индустрийангдымэ дэнэ йал озанлык молэмдымэ пашаштэ „вий шутыдымын“ ышташ тōчат, манмышт шаланышт, шойакыш лэктэ.

Вич ийашлык планым пэрвой ийыштыжат промышлэныс план ончыктымэ сипрым эртэн кайыш, продуксийым тыгэ 21,4 просэн олмэш 24

просэн пуыш. Вич ийашлык планын кокымшо ийыштыжэ промыслэнысын продуксийжэ тундэчат шуқырақ кушко.

Совет кугыжаныштэ индустрий чот кушкэш, эн чотшо паша тарман (курал) ыштышэ индустрий кушкэш. Паша тарман ыштышэ индустрий ты кок ийыштэ (планлымэ промыслэныс почэш) 88 просэн кушшашан, вич ийашлык план ончыктымо почэш 58,4 просэн вэлэ кушшаш ильэ, садлан тидэ мэмнан элым мландэ эл гыч индустрий элыш күчык жапыштэ савыраш йоным чынак ышта. Тыгэ мэ ты шотышто визымшэ Пүтүнъ Ушэм совет погынымашын лукмо пунчалмутшым ылышыш чынак пуртэна.

Тидэ гына огыл. шэмэр калык паша вэрч кумыл нөлталт киньэлэ, вич ийашлык планым нил ийыштэ тэмаш пижэ, чыла тидэ тэвэ мом ончыкта: визымшэ совет погынымаш ончыктымо куго пашам пашазэ клас утыж дэн тэмэн мийа, тыгэ мэмнан элым мландэ эл гыч индустрий элыш савырымэ жап күчүкэмдалтэш.

Индустрий паша тыгэ чот вийан толмылан көра, йал озанлыкат сотсиализм корно дэнэ моткоч кугын вийангын кайыш, садлан көра 1930 ий шошымлан шурно ыштымэ тун районлаштыжэ крестйан озанлык 50 просэн мартэ колхозыш ушнэн, 1928 ий шошым 2—3 просэн озанлык вэлэ колхозлалтын ильэ. Тыгэ ындэ визымшэ Пүтүнъ Ушэм совет погынымаш дэч вараэртышэ кок ий жапыштэ сотсиализм пэшак кугын кушко, ты жапыштэ ССР Ушэм йал озанлык вийангмаштэ пэш куго вашталтыш лийэ, ты ыштымэ паша пүтүнъ тунья шотан, историй шотан паша. Визымшэ совет погынымаш дэч вара эртышэ жапыштэ Совет Ушэм шурно пашам

сайын ыштэн шындыш, адак моло йал озанлык паша дэкат чак мийэн шогальэ, тыгэ пурла опор-тунист-влакын „йал озанлык щолдыргэн үлкө вола“ манын ойлымышт йордымышкө лэктэ.

Эл индустрийангдымэ пашам, йал озанлыкым сотсиализм корно дэнэ молэмдэн колтымо пашам сайын ыштымылан көра, совет правичылствэ культур рэволютсий пашам илышыш пурташ тўнгалэ, ты щотышто—чылам тўнгалтыш школышто туныкташ, манын пижэ.

Совет Ушэмыштэ сотсиализм кушкэш, пэнг-гыдэмэш, капитализм эллаштэ озанлык шўйэш, шолдыргэн үлкө вола. Тидым ужын, капиталист-влак пэрвойак ССР Ушэм ваштарэш сарым тарваташ шылтыкым кычалыт, шкэ кугыжаныш апаратыштым фашизм корно дэн молэмдыл шогат, шэмэр калыкым пизыраш вийын пижыныт, эн чотшо колоний дэн пэл-колоний эллаштэ—илышэ шэмэр калыкым.

Капитализм тўнья сотсиализм ыштышэ кугыжаныш ваштарэш тэвэ могай тарман дэн кучэдалэш: Эрвэл Китай кўртнью корнышто сарым тарваташ точымө, крэст покотым ыштымэ, совет сатуым йот элыш лукмо (экспорт) ваштарэш кучэдалмэ, ССР Ушэм йыр улшо кугыжаныш-влакым совет ваштарэш ушымө, шойкым шойыштмо, каргымэ, игылтмэ-да монь. Тыгэ импэриалист-влак тўньалан иктэ улшо пашазэ кугыжанышым пиктэн пуштнэшт. Импэриалист-влакын Совет Ушэм ўмбак киньэлмышт ваштарэш пашазэ дэнэ нужна-кокла крэстйан-влаклан адак пўтўнь тўнья шэмэр калыклан чот шогалашышт кўлэш.

Шэмэр калык совет кугужанышым аралаш ик ССР Ушэмыштэ вэлэ йамдэ огыл, пўтўнь тўнь-

аштэ йамдэ. Совет Ушэм көргыштө пашазэ клас дэнэ чыла шэмэр калык, вич ийашлык планым нил ийыштэ тэмэн, сотсиализмым пэнггыдэмдэн, тыгэ капитализмым йөршэш колымэшкыжэ пэрэн шындат. Совет Ушэм пэлнэ (өрдыштө) илышэ пашазэ клас дэн чыла шэмэр калык, капиталист-влак ваштарэш кучэдалын, Совет Ушэмым пэнггыдэмдат.

Шушаш совет сайлымэ кампаньэ годым, эн чотшо советын пашажэ нэргэн сайлышэ-влак ончылан отчотым ыштымэ годым, сайлышэ-влаклан тўнъамбал илыш нэргэн, совет кугыжанышын тўнъамбал политикыжэ нэргэн сайын каласкалэн пуман. Адак совет сайлымэ кампаньэ годым калыкым интэрнатсионал пуш дэнэ туныкташ чотрак пижман, натсий пашаштэ тўн куго корно гыч тайныштмэ ваштарэш чот кучэдалман.

Шушаш совет сайлымэ кампаньэ—пэш күлэш политикэ кампаньэ, тудо элнан чыла шэмэр калыкшым уша, садлан тудо (кампаньэ) сотсиализм ыштымэ пашаштэ ончыко моткоч кугын төрш-таш полшыжо. Садлан совет, озанлык, коператив, культур пашаштэ шэмэр калыкын вийжым ушэн кучылтшаш вэрч, кизыт чыла совет пөлка-влак ұлұчын күшкө шумэш йамдэ лийман.

Иктаж могай организатсэ альэ учрэдэньэ совет сайлымэ кампаньым эртараш сайын йамдылалтэш гын, ты кампаньэ моткоч сайын эрта, тидэ тымарсэк лийшэ совет сайлымэ кампаньэ гыч раш койын шогыш. Тэвэ кодшо ийлаштэ эртышэ сайлымэ кампаньэ годым совет, прэдриятий, организатсий-влак „сайлымэ кампаньым кө эн сайын эртараш“ манын, тагасаш пижыч; тагасымашым адак тыгай корно дэн эртарышт: паша ыштымашым сайэмдаш, паша дисциплиным

чоткыдэмдаш, продуксийын сайлыкшэ вэрч, тудын акшым изэмдышаш вэрч чот кучэдалаш, молат. Сайлымэ кампаньым тыгэ ыштэн эртарымэ промыслэныс пашам вийагдаш пэш кугын полша.

1929 ийыштэ совет сайлымэ кампаньым эртарымэ годым мэ колхоз пашаштэ ончыко кугын кайышна, адак йал совет сайлышэ-влак коклаштэ чот умландарымэ дэн 1929 ий шошым (1928 ий дэн тагастарымаштэ) вудымö мландэ йатыр йэшаралтэ, агрикультур минимум манмэ илышыш кумдан пураш тўнгальэ, шурнолоктылшо-влак ваштарэш кучэдалаш сайын йамдылалтмэ, адак моло пашат шуко ышталтэ. Сайлымэ кампаньылан совхоз пашазэ-влак пэш чот полшышт, совхоз йал совет сайлымэ кампаньым вуйлатышэ политикэ штабыш савырныш, тыгэ йалыштэ пашазэ-влакын вуйлагымэ пашашт пэнгыдэмэ, адак батрак дэнэ нужна-коккла крестйан коклаштэ кучымо ушэм чоткыдэмэ.

Шушаш совет сайлымэ кампаньэ сотсиализм паша талын ышталтмэ жапыштэ эрта: эл индустрийандымэ паша, колхоз-совхоз паша моткоч кугын шарлэн мийа, ты куго пашалан чыла шэмэр калык шкэ вийжым чаманыдэ пуэн шогыман. Ты совет сайлымэ кампаньэ годым шэмэр калыкым сотсиализм ыштымаштэ улшо йöсылылым сэнгаш чотрак ушыман. Садлан ты кампаньэ годым ожнысо паша ыштымэ йөн, пормо пэнгыдэмдалтман, адак у йөнат, вэс пормат лэктын шогыман. Совет дэнэ исполком-влак чыла ыштымэ пашашкышт ударничествэ йөн дэн сотсиалист тагасымаш йөнум пуртэн шогыман, адак продуксийым сайэмдышаш вэрч, паша лэктышым нёлтышаш вэрч, ваштарэш толшо пром-

пиниланым, сквозной бригадэ манмым ыштыман.

Шушаш совет сайлымэ кампаньэ адак тидым тэргэн налаш шэмэр калыкым ушыжо: совет пёлка-влак партийын да совет власын кўштымыштым кузэ шуктэн шогэныт, кузэ шуктэн шогат. Партий дэнэ совет правичылствэ кугыжаныш апаратым сайэмдаш, тушко пашазэ-влакым шуқырак пурташ, бурократизм дэнэ чот кучэдалаш кўштэн. Ты кўштымө илышыш кузэ пурэн шогымым ола дэн йал шэмэр калык тэргэн налжэ. Кугыжаныш апаратышкэ пашазэ гыч, нужна гыч, колхозник гыч, ончылно шогышо кокла крестйан гыч выдвижэньэ шот дэн налын шогалтымэ нэргэн партийын да совет правичылствын кўштымышжө илышыш кузэ пурэн шогымым тэргэн налын, совет вуйлатымэ пашашкэ йэнгым шогалтымэ гоным мэр калыкым кумдан ушыман.

Адак шушаш совет кампаньэ гоным партийын да совет правичылствын район дэнэ йал совет пэнгыдэмдымэ нэргэн кўштымышжым тэргэн налман. Газет-влак увэртарымаш гыч паллэ: сентябрын вэс пэлыштыжэ округ пашайэнг-влак районыш моткоч шагал кайэныт. Тэвэ: Одэсс ола гыч районыш 370 йэнг колталтын, лэктын кайэн—пэлыжэ вэлэ; Луган округышто 270 йэнг гыч 45 йэнг вэлэ районыш кайэн; Краснодар округышто 40 округ куго пашайэнг гыч 4 йэнг вэлэ районыш кайэн; Рыбинск округышто районыш 125 йэнг колталтын ильэ, кайэн—35 йэнг вэлэ.

Тыгай пошам чыташ ок лий. Тидэ партийын да совет власын район пэнгыдэмдымэ нэргэн лукмо пунчалмутышт дэч шылмэ лийэш, районышто эн кўлэш сотсиализм паша ышталтэш,

садлан ты могырыш пүтүнь мэр калыкым ушман. Ончэт гын, вэрлаштэ жапшэ дэн иктаж мынбар йөн ышталтэш ильэ гын, тэвэ, пашайэн-влаклан илашышт пачэрым ситышын пуэн шогат ильэ гын, адак кочыш-йўыш арвэр пуэдымэ пашам сайын шындат ильэ гын, — пашайэн-влакым округ гыч районш кондымо паша сайынрак эрта ильэ.

Отчот кампаньым эртарымэ годым партий организатсий, совет, адак чыла сайлышэ-влак чот тэргэн, палэн налышт: округ пашайэн-влак районш молан толын огыт ул, тыштэ могай чий улмаш, винаматан йэн-влакым палэн налын, нуным партий дэнэ правичылствын районым да йал советым пэнгыдэмдымэ нэргэн лукмо пунчал-мутыштым колыштдымылан чот титаклыман. Шушаш кампаньэ годым совет пашайэнгым (кадрым) кычалын йамдылыман, пашайэн-влакым район исполкомлан, йал советлан, ола советлан пэнгыдэмдэн кодыман.

Совет власын ты ұлыл пөлкашт-влакым пэнгыдэмдыдэ, партийын да совет правичылствын кўштымыжым күлэшын шуктэн шогаш ок лий, вич ийашлык планын кумышо ийыжым тэ маш ок лий. Нэлэ индустрий дэнэ куштылго индустрий шарымэ планын тэмышаш вэрч, ола дэн посьолок совет-влак пашазэ-влаклан пачэрым, кочыш-йўш арвэрым ситышын пуман. Ончэт гын, ты пашаштэ пэш шуко ситыдымаш уло, ты ситыдымаш ваштарэш сайлышэ-влакым ушэн шогалтыман. Сайлымэ кампаньэ годым ола советын пашажым молэмдаш чотрак пижман, тудым чурийжэ дэн пабрик-завот дэк гынак шогалтыман.

Иаллаштэ шушаш сайлымэ кампаньэ годым тыгай пашам ыштыман: йал совет дэн рик-влак колхоз пашам вуйлаташ чынак тунгалышт, йаллаштэ совет власын политикэ дэн озанлык кампаньыштым чынак вуйлатэн эртараш пижышт. Лач йал совет дэнэ рикым пэнгыздэмдэн вэлэ мэ правичылствэ кұштымашым ылышыш раш пуртэн кэртына, түрлө лийшэ кадыртымашым пытарэна, тудо (кадыртымаш) альэ йалыштэ лийэда, район исполком дэн йал совет-влаклан совет власын клас политикыжым, капитализм вож кұнчымө политикым ылышыш раш пурташ тунэмашышт кұлэш, адак пүтүнъэк колхозлэн мийэн, кулакым клас шотышто пытарыман, тунамак кокла крестйан дэнэ кучымо ушэмым пэнгыздэмдэн мийман. Колхозлан, совхозлан, машина-трактыр стансийлан энэртэн, йал совет дэнэ рик-влак йалым сотсиализм корно дэнэ молэмдымаштэ нужна-кокла крэ тйаным чынак вуйлатэн шогышо лийышт.

Шушаш кампаньэ клас кучэдалмаш писэм шогымо жапыштэ эрта; капиталист элэмэнт-влак, сотсиализм сэнгэн миймэ ваштарэш чот шогат, нуно, эн чотшо кулак-влак, советыш пурэн кайэн, чот кушкын толшо сотсиалист промышлэнысым, йал озанлык колхозлымо пашам йөсэмдаш төчат, совет пашам кұрлаш төчат. Ты тушман-влакын тыгэ ышташ төчымышт ваштарэш пашазэ клас ик йэн гай шогалман, пашазэ клас, нужна дэнэ колхозниклан энэртэн, кокла крестйан дэн кучымо ушэмым пэнгыздэмдэн, совет власын чыла тушманыштым чот пэрэн шындыжэ.

ССР Ушэм ЦИК президиум тэнэйэ 3 окчабрыштэ сайлымэ инструксым пэнгыздэмдыш¹⁾. Ты

¹⁾ Мэ тышак РСФСР-ын лужмо инструксым пэчэтлэна, тудым ВЦИК Президиум 20 окчабрыштэ пэнгыздэмдыш.

инструксо чыла вэрысэ власым да рӯдö власым тэвэ могай паша ышташ ўжэш: сотсиализм ыштымэ пашам сэнгышаш вэрч, клас тушманым умбакыжат сэнгэн мийшаш вэрч, влас пөлкаш ик эксплотатырымат пуртыдымаш вэрч, пашазэ дэнэ шэмэр калыкым кумдан ушыман,-тыгэ инструксо кўшта. Ты шотышто угыч пэнггыдэмдымэ сайлымэ инструксо 1926 ийыштэ лукмо инструксо гайак, вашталтын огыл, ты инструксо эксплота-тыр-влаклан сайлаш альэ сайлалташ гына огыл, сайлымэ погынымаштэ лийашат правам ок пу.

Тэнэйэ 3 окчабрыштэ пэнггыдэмдымэ инструксо йэн дэн сайлымэ права налмэ чотым ок кугэмдэ, тугэ гынат, ты инструксо кулак, эксплотатыр озанлыкым кузэ палышаш нэргэн раш ончыкта, адак тыгай озанлыкыштэ ийэш шушо йэн дэч сайлымэ правам налмэ шотышко у палэмдыш пурталтын, тиндэч посна, адак ты инструксо йал озанлык налог закон дэнэ кэлшалт ышталтын, налог закон дэнэ кэлшалтмыжэ—кулак озанлык-лан налогоым индивидуальнэ шот почэш тўлымö нэргэштэ.

Тыгэ ындэ, сайлымэ инструксо 1926 ийыштэ лукмо инструксышто „көм сайлымэ права дэч посна кодымо шотышто“ нимом вашталтыдэ, тушко у палэмдыш пурталтын, ту палэмдыш кулак, эксплотатыр озанлыклан могай озанлыкым шотлаш лийэш, манын раш палдырта. Ты шотышко тэвэ могай йэн-влак пурат: мландым арэндыш налын пизырэн кучышо-влак, сатышаш вэрч сатым, виноград пакчам да монь арэндыш налшэ-влак, посна постройкым, илымэ пör-тым, альэ прэдприйатийым эрэак оксала пуэн шогышо-влак,—чыла ты йэн-влак закон почэш, кулак озанлыклан шотлалтын, йал озанлык нало-

гым индивидуальнэ тўлышашлык улыт гын, --- нун совет сайлымэ правашт ок лий (тышкэ адак колызо коклаштэ улшо эксплотатыр-влакат пу- рат, нуннат сайлымэ правашт ок лий).

Чыланат шинчат: 1930 ийын тўналтышыш- тыжэ кокла крестйаным обижайэн колгышт, йужо кокла крестйанын сайлымэ праважым йонгыш налмэ лийэдыш, садлан, тидым ушыш налын, 1930 ий 3 окчабрыштэ пэнгыздэмдымэ инструксо раш каласа: кём сайлымэ права дэч посна кодаш лийэш, кём кодаш ок лий. Инструксын ты ужа- шыштыжэ (раздэлыштыжэ) тыгэ йэшаралтын: сай- лымэ права тыгай йэн-влак дэч ок налыт (ты йэн-влакын сайлымэ праваштым моло сэмын налмэ огыл гын): өрдыж пашаш кайышэ крест- йан, тудын йэшыжэ, йэшыштэ шкэ каймыжэ шэн- гэч тарлэн кодымо ик пашазэ; пабрик-завотышто ыштышэ пашазэ, тудын йэшыжэ нуно йал озан- лык кылым кўрлын огыт ул гын, адак шкэ озан- лыкыштышт ик пашазым гына тарлэн кучат гын; шкэ ыштымэ продуктым пазарыш луктын ужа- лышэ крестйан, вольык ашнышэ, кустарь, колызо; илымэ пөрт-влакым кучышо-тудын докотшо „нэ- облагайэмый минимум“ манмым ок эртэ гын; мэ- ханизм двигачыл дэч посна ыштышэ прэдприя- тийым кучышо—тудо шкэжэ пашам тарлыдэ ышта гын, адак тудо йырысэ калыклан мөнгыштө ыш- таш пашам пуэн ок шого гын, ок пизырэ гын, прэд- приятыйжым арэндыш ок пу гын; модын налмэ докот дэнэ ылышэ, кугыжаныш зайом дэч налмэ просэн дэнэ ылышэ, кугужаныш сбэркасыштэ улшо оксан докөтшо дэнэ ылышэ, адак йот эл гыч инвалидлан тўлымө страховай оксам налын ылышэ; сайлымэ правадымэ-влакын йочашт 1925 ийысэ, адак тулэч варат ийыш шуын гын, ту

йоча ийыш шумэшкыжэ йэшыж дэн илэн гын, кизыт ындэ тудо, йэшыж дэн пырлыа ила гынат, пайдам кондышо мэр пашам ышкэ вийыж дэнак ышта гын.

Чыла тидэ у инструксыш пуртымо палэмдыш ожно кок эртарымэ сайлымэ кампаньэ гыч лэктэ (1927 ийыштэ да 1929 ийыштэ эртарымэ кампаньэ гыч). Ты кок кампаньэ 1926 ийыштэ лукмо инструксо почэш эртаралтэ. Йалыштэ илыш вашталт шога, кокла крэстйан, колхозыш пурэн, совет власын энгэртишыжэ лийэш, садлан инструксо тидым налын инструксо почэш сайлышэ комисыш батрак дэн нужна пурымо дэч посна, колхозникат пурэн кэртэш.

Ты инструксыш адак йөршэш у шотат пурталтын, тидэ 1926 ийыштэ лукмо инструксышто укэ ильэ. Тэвэ; сайлышэ комисэлан тыгай права пуалтын: тудо сайлымэ правам йот эл гыч толшо пашазэ дэн крэстйанлан пумо дэч посна (крэстйанжэ йэнг вий дэнэ ок илэ гын), йот эл гыч толшо службышыланат сайлымэ правам пуэн кэртэш, адак ту службышын совет влак дэн кэлшэн илымыжэ раш палэ лийжэ. Адак тэвэ тидат ожно инструксышто укэ ильэ, кизыт пурталтын: сайлымэ правадымэ йэнг-влак списокэ нунын докумэнтыштым ончэн ышталтэш. Тидэ пэш кўлэш, эн чотшо йалыштэ, тушто ожно тэвэ тыга ыштылмат лийэдыш: тыгай йэнг ожно торгайэн коштын манын ойлымо дэн гына, пылшын колын гына лишэньэс спискыш пуртэдышт.

1930 ий 3 окчабрыштэ пэнгтыдэмдымэ сайлымэ инструксо альэ пэрвой кана тыгэ ыштэн: „сайлымэ правам мөнгэш пумаш“ дэн „сайлымэ правадымэ списокэ гыч лукмаш“ коклаштэ ойыртэмыш ышталтын. Тыгэ ойырымым тэвэ кузэ

умлыман: „сайлымэ правам мөнггэш пуымо“ го-
дым мэ гражданинлан сайлэн кэрташ, адак шкат
сайлалт кэрташ праважым пуэна, тудын сайлымэ
праважэ ожно закон почэш налылтын улмаш гы-
нат. Вэс вэрэжэ, „сайлымэ правадымэ списокэ гыч
лукмо“ гоным мэ ты спискыш йонгыш пур-
талтшэ гражданинным шотлэна, тудо закон по-
чэш сайлымэ правадэ посна кодман огыл улма-
шат, йонгыш ыштэн праважым налыныт.

Ындэ „сайлымэ правам мөнггэш пумо“ йэн-
влакым да „сайлымэ правадымэ списокэ гыч лук-
мо йэн-влакым пэнгыдэмдымэ нэргэн. Чылашты-
мат ик совет пөлка ок пэнгыдэмдэ. „Сайлымэ
правам мөнггэш пумо“ йэн-влакын ик катэгорий-
ыштым ола совет дэн исполком пэнгыдэмда, вэс
катэгорийжым ушэм рэспублик ЦИК пэнгыдэмда,
„сайлымэ правадымэ списокэ гыч лукмо“ йэн-
влакым ты списокэ пэнгыдэмдышэ пөлка пэнгы-
дэмда (райисполком, ола совет), адак күшнө шо-
гышо сайлымэ комисат пэнгыдэмда.

Сайлымэ правадэ кодшо йэнгын праважэ моло
шотыштат изэмалтэш (власын пөлкаштыжэ паша
ышташ ок лий, пропсойуз члэныштэ шогаш ок
лий, да монь), адак сайлымэ правам йонгыш
налмэ гоным ту йэн паша гыч луктылтын, моло
түрлынат шыгырэмдалтын, садлан инструксышто
лұмын посна каласымэ. Ты каласымэ тэвэ могай:
гражданин, сайлымэ правам йонгыш налыныт,
манын күшнө шогышо власлан вуйым шийын
гын, тудым, вуйшиймэ кагаз ончымэшкэ, нигузат
шыгырэмдэн огыт кэрт, лач совет сайлымэ паша
гыч вэлэ корандэн кэртыт, молым нимат ыштэн
огыт кэрт. Инструксышто адак тэвэ тидат он-
чыктымэ: правичылствын учрэждэнышкыжэ альэ
тушто ыштышэ пашайэнг дэкэ пумо вуйшийман

кагазлан налог сбор (гэрбовой сбор) ок пышталт, утаралтэш. Инструксын ты ужашыштыжэ (раздэлыштыжэ) адак тыгэ каласалтын (1926 ийыштэ лукмо инструксышто тидэ укэ ильэ): сайлышэ-влакын шкэ праваштым илышыш пуртымаштэ торэш шогышым вуй-паша кодэкс дэн титаклыман.

Инструксын IV ужашышкыжэ—сайлымэ правам мөнгэш пумо порәткэ нэргэн—у палэмдыш пурталтын. Тидэ тэвэ мо: администрывно шот дэн луктын колтымо, адак сут приговорым луктын, сайлымэ правам налын, судитлымэ йэн-влакклан сайлымэ права мөнгэш пуалтэш, палэ—нунын шинчымэ срокышт пытэн гын, адак нунын сайлымэ правашт моло шот дэн налылтын огыл гын.

1930 ий 3 окчабрыштэ пэнгыдэмдымэ у инструксыш угыч пуртымо палэмдымашым күшнө ончэн налмаш гыч тэвэ мо койэш: ты у инструксын 1926 ийштэ лукмо инструксо дэч куго ойыртэмжэ укэ гайак, кулак озанлыкым палымэ нэргэн вашталтышым пуртымыжо инструксым кучылташ куштылэмда вэлэ, адак инструксо молэмдалтын гынат, тудо садак нэлэ законлан шотлалтэш.

Кэрэк кузэ гынат вэрысэ влас дэнэ вэрысэ сайлышэ комиссэ-влак ССР ушэм ЦИК лукмо инструксым илышыш сайын пурташ пижашышт вэрэштэш, садлан ты инструксым вэрлаштэ пэш сайын гына лончылэн тунэм налман, эн чотшо тудым сайлышэ комиссэ вуйлатышэ-влак тунэм налышт.

Эртышэ компаньэ гыч мэ шинчэна: вэрлаштэ ССР ушэм ЦИК лукмо сайлымэ инструксым сайын гына лончылэн тунэмшаш олмэш, тудым

илышыш күлэшым пуртышаш олмэш, чүчкыдын шкэ вэрысэ инструксиштым шонэн луктын кийат, туинструксышто ССР ушэм ЦИК-ын лукмо ин-струксыжо вашталтылтын да монь, садлан тыгэ түрлө кадыртылмаш лийэдэн. Шушаш сайлымэ кампаные годым вэрлаштэ инструксым лукташ йөршэш чаралтэш. Садлан пэнгыдэмдымэ сай-лымэ инструксышто тыгэ каласалтын: „чыла ССР ушэмлан лукмо ик сайлымэ закон почэш ыштыман. Вэрысэ илышым ончэн, ты сайлымэ инструксыш иктаж могай вашталтышым пурташ күлэш гын, тыдым ССР ушэм ЦИК президиум вэлэ ыштэн кэртэш“, Пүтүнь ушэм сайлымэ ин-струксын күштымыжб илышыш пурталтшак, ма-нын тыршыман. Тидэ—соцализмын капитализм элэмэнт ўмбаке сэнэн миймэ политикыжым илы-шыш чын пурташ манын, йалыштэ Лэнин поли-तिकым илышыш чын пурташ манын, йодэш. XVI партий пагынымаш тыгэ каласыш; колхозыш, пурышо кокла крестйан совет власын энэрти-шышкыжэ савырна, садлан кизыт йалыштэ Лэ-нин политикым тыгэ манын каласаш лийэш: нужна дэнэ колхозниклан энэртэ, кокла крестйан дэнэ ушэмым пэнгыдэмдэ, капиталист элэмэнт ўмбаке чот тошкэн мийэ.

Шинчэн шогыман; йалыштэ ты Лэнни поли-तिकым илышыш күлэшыш, чот пуртэн мийшаш вэрч, пүтүнь ушэм сайлымэ закон почэш ышты-ман. Ты политикэ сайлымэ кампанын пашаш-тыжэ чыла вэрэжат рашкойжо.

Советым сайлаш йамдылалтмэ годым, совет-тын отчотшым ыштымыж годым пашазым, бат-ракым, нужнам кумдан ушыман, пашазэ класын чыла организатсийышт йалыштэ совет сайлымэ пашам чынак вуйлатэн кэртышт, шкэ почэшышт

кокла крэстийаным кулак ваштарэш чынак наигайэн кэртышт.

Тэвс тыгай корно дэн нужна тушка погыны-машэш да монь отчот ыштылмаш эртэн шогыман. Лач пашазым батракым иктыш чот ушэн, кокла крэстйан дэн кучымо ушэмым пэнгыздэмдэн вэлэ капиталист элэмэнтим шыгырэмдэн луктын кэртына, пүтүньэк колхозлымо пашам сайын ыштэн кэртына, кулакым клас шотышто пытарэна, лач тыгэ вэлэ мэ пролэтар диктатурын пөлкажым— советшым пэнгыздэмдэн шындэн кэртына.

А. ЙЭНУКИДЗЭ.

**РСФСР совэтыш сайлымэ дэн, совэт погынымашыш
сайлымэ нэргэн лукмо**

ИНСТРУКСО.

**РСФСР совэтыш сайлымэ дэн совэт погынымашыш
сайлымэ инструксым пэнггидэмдымэ нэргэн.**

**Пүтүнь Росий Рүдө Исполничылнэ Комитэт Президиумын
пунчалмутшо.**

**РСФСР Конституцтсын 72 стачйаж почэш, адан ССР
Ушэм Рүдө Исполничылнэ Комитэт Президиумын пэнггидэм-
дымэ „Совэт сайлымэ нэргэн лукмо инструксым“ умбакэ
шарымэ почэш („Известия ЦИК СССР и ВЦИК“ газэт,
№ 279, 1930 ий 9 окчабр) Пүтүнь Росий Рүдө Исполни-
чылнэ Комитэт тыгэ ПУНЧАЛЭШ:**

**1. РСФСР совэтыш сайлымэ дэн совэт погынымашыш
сайлымэ инструксым пэнггидэмдаш, тудым РСФСР млан-
дыш (тэрриторийыш) пурташ.**

**2. Пүтүнь Росий Рүдө Исполничылнэ Комитэт 1926
ийын 4 нойабырштыжэ ола дэнэ йал совэт сайлымэ нэргэн
да совэт погынымашым ыштымэ нэргэн лукмо инструксым
пэнггидэмдыш (С. У. 1926 ий, № 75, 577 ст.), ту пэнггидэмдымэ
инструксым шбраш.**

**Пүтүнь Росий Рүдө Исполничылнэ Комитэт
вуйлатышэ М. КАЛИНИН.**

**Пүтүнь Росий Рүдө Исполничылнэ Комитэт
сэкрэтар А. НИСЭЛЬОВ.**

**Моско, Кремль,
1930 ий 20 окчабр.**

! ужаш.

САЙЛЫМЭ КОМИСЭ НЭРГЭН.

1. Советыш сайлымэ дэн совет погынымашыш сайлымэ пашам пая почэш, да шкэ жапыштыжэ эртарышаш вэрч, адак сайлымэ кампаныым вуйлатэн шогышаш вэрч, чыла исполничылнэ комитэт дэнэ совет вэлэн сайлымэ комисэ ышталтэш.

Чыла сайлымэ комисыш пабрык-завотышто ыштышэ пашазэ, батрак, колхозник, йалысэ вужна, кокла крестьян-влак пурталтман, тугак ўдрамаш гыч, тыгыдэ казык гыч пред-ставичыл-влак пурталтман.

2. Чыла РСФСР мландэ мучко эртэн шогышо сайлымэ кампаныым чумыр вуйлатэн шогышаш вэрч, адак автоном республикыштэ, автоном обласыштэ, крайыштэ (обласыштэ) улшо сайлымэ комисэ-влакым туныктэн шогышаш вэрч, адак ўлнэ шогышо сайлымэ комисын пашажэ нэргэн вуй шиймэ кагазым ончышаш вэрч Пўтўнь Росий Рўдэ Исполничылнэ Комитэт Президиум вэлэн Пўтўнь Росий Рўдэ Сайлымэ Комисэ ышталтэш, тешко могай йан-влакым пуртымо нэргэн Пўтўнь Росий Рўдэ Исполничылнэ Комитэт Президиум посна оячэн пэпгыдэмда.

Пўтўнь Росий Рўдэ Сайлымэ Комисэ ышкэ пашажым посна лукмо Положэньэ почэш ыштэн шога, ту Положэньым Пўтўнь Росий Рўдэ Исполничылнэ Комитэт Президиум луктэш.

3. Автоном республикыштэ, автоном обласыштэ, крайыштэ (обласыштэ), районышто улшо сайлымэ комисэ-влак тэвэ могай пашам ыштат:

а) советыш, совет погынымашыш сайлаш йамдылалтмэ пашам ыштат;

б) сайлымэ паша закон почэш, жапшэ дэнэ ышталттым эскэрат;

в) ўлнэ шогышо сайлымэ комисым ыштымэ нэргэн да шалатымэ нэргэн жапым ончыктат;

г) ўлнэ шогышо сайлымэ комисын да уполномочынын пашажым вуйлатэн шогат;

д) ўлнэ шогышо сайлымэ комисым шалатымэ нэргэн, адак ту комисэ гыч посна члэн-влакым лукмо нэргэн исполничылнэ комитэтан увэртат;

э) ўлнэ шогышо сайлымэ комиссэ дэч ыштымэ пашажэ нэргэн отчотым йодыт;

ж) сайлымэ паша күзэ байымэ нэргэн, адак моло материал дэнэ совет отчотым күшнө шогышо сайлымэ комислан да исполничылнэ комитетлан колтэн шогат;

з) үлнө шогышо сайлымэ комиссын пашажым палэн налпаш вэрч, адак сайлымэ кампаньэ күзэ кайэн шогымым палэн налпаш вэрч, тушко шкэ представичылыштым колгат;

и) үлнө шогышо сайлымэ комиссын пашажэ нэргэн нумо вуй шиймаш кагазым да моав оячат, бұлэш гын, тудын (үлыл комиссын) пунчалжым шөрат.

4. Йалысэ дэн оласэ сайлымэ комиссэ-влак ты инструксын 3 стачйаштыжэ „а“, „б“, „ж“ пункт ончыктымэ пашам ыштэн шогат, тулэч посна, адак нунылан тэвэ тидым ыштыман:

а) сайлымэ права дэч посна кодымо йэн-влакын спискыштым сэрат, тудым тэргат, пэчатлат;

б) сайлышэ-влаклан лүмышт дэн увэртымашым (повескым) возэн колгат, сайлымэ погынымаш кушто, могай жапыштэ лиймэ нэргэн моло түрлынат увэртарат;

в) территориям (мландым), адак сайлышэ-влакым сайлымэ учаскылан шэлэдат;

г) сайлымэ погынымашым ыштат;

д) сайлымэ погынымашым вуйлаташ, адак ту погынымашым пашажым вуйлаташ шкэ уполномочыныштым колгат.

5. Автоном республикыштэ, автоном обласыштэ, адак крайыштэ (обласыштэ) сайлымэ комиссэ 15 члэн гыч 21 члэн мартэ ышталтэш.

Ты сайлымэ комисышкэ тыгай представичыл-влакым пурташак кұлэш: исполничылнэ комитет гыч кок представичыл, пропсойуз гыч кок представичыл, Пүтүнь Росий Ленин коммунист рвезэ ушэм гыч, пашазэ ўдрамаш дэлагат погынымаш гыч, оласэ совет гыч, тыгыдэ калык гыч, Йошкар армий гыч, вашполыш комитет гыч (Кэдэй ушэм гыч), колхозник гыч ик представичыл дэнэ, адак кум представичылым пабрик-завотышто ыштышэ пашазэ гыч.

Күшнө ончыктымэ сайлымэ комиссэ-влак вуйлагышылан Пүтүнь Росий Рүдө Исполничылнэ Комитет погалта, шогалтымэ нэргэнжэ тудлан Пүтүнь Росий Рүдө Сайлымэ Комиссэ возэл пуа.

6. Район сайлымэ комиссым исполничылнэ комитет ышта, тушко 11 члэн гыч 15 члэн мартэ сайлалтыт.

Район сайлымэ комиссыш тыгай представичылым пурташак кұлэш: район исполничылнэ комитет гыч кок предста-

вичылым, пропсойуз гыч, Пўтўнь Росий Ленин комунист рвээ ушэм гыч, тыгыдэ калык гыч, крестйан ўдрамаш дэлэгат погынымаш гыч, вашполыш комитэт гыч (Кэдэй ушэм гыч), колхозник гыч ик прѣдставичыл дэнэ, адак кок прѣдставичылым пабрик-завотышто ыштышэ пашазэ-влак кокла гыч (тушкак совхоз дэнэ машина-трактыр стансийат пура).

Район сайлымэ комисын вуйлатышыжлан край (облас) исполничылыне комитэт шогалта, автоном обласыште — облас исполничылыне комитэт, автоном республикыште — Рўдѣ Исполничылыне Комитэт.

7. Йалыште сайлымэ комисым йал совет ышта, тушко 11 члэн пура: вуйлатышэ (тудым район исполничылыне комитэт шогалта), йал совет гыч кок прѣдставичыл, пропсойуз гыч, Пўгўнь Росий комунист рвээ ушэм гыч, крестйан ўдрамаш дэлэгат погынымаш гыч, тыгыдэ калык гыч, вашполыш комитэт гыч (Кэдэй ушэм гыч), колхозник гыч, баграк гыч, пашазэ гыч ик прѣдставичыл дэнэ (нуно пабрикыште, завотышто, совхозышто, машина-трактыр стансыште да мовь пашам ышталт гын влэ пурталт кэргыт).

Палэмдыш. Автоном республик ЦИК'лан, облас исполничылыне комитэтлан, край (облас) исполничылыне комитэтлан тыгай права пуалтэш: нуно, кўлэш гын, йалысэ сайлымэ комисын члэныштым 7 йэн мартэ изэмдэн кэргыт.

8. Оласэ сайлымэ комисэ-влак чыла олашталт, пашазэ посолькышталт, ола совет уло гын, ышталгыт, ту комисыпкэ 11 члэн сайдалтэш: вуйлатышэ (тудым исполничылыне комитэт шогалта), ола совет гыч кок прѣдствичыл, адак пропсойуз гыч, Йошкар армий гыч, Пўтўнь Росий Ленин комунист рвээ ушэм гыч, тыгыдэ калык гыч, ўдрамаш дэлэгат погынымаш гыч ик прѣдставичыл дэнэ, пабрик-завотышто ыштышэ пашазэ-влак кокла гыч кум прѣдставичыл.

Первой палэмдыш. Автоном республик ЦИК'лан, облас исполничылыне комитэтлан, край (облас) исполничылыне комитэтлан тыгай права пуалтэш: нуно куго олаште да промышляныс сэн'рыште оласэ сайлымэ комисын члэжым 15 йэн мартэ кугэмдэн кэргыт.

Вэс палэмдыш. Ола вокганэ ушо йал-влак закон почэш ту ола дэке ушналыныт гын, оласэ сайлымэ комисын йал советын, вашполыш комитэтын, колхозныкын прѣдставичылыштым пурташак кўлэш.

9. Куго олаште район совет уло гын, ола совет пунчалмэ почэш олаште район сайлымэ комисэ ышталт кэртэш, ту ко-

мысып члэн-влак ты инструксын ончыд стачйажэ ончыктымо почэш пургалгыт.

Олаште район сайлымэ комиссын вуйлатышыжлан ола совет шогалта.

Олаште район сайлымэ комиссэ ты инструксын 4 стачйажэ ончыктымо почэш пашам ыштгөн шога.

10. Кугу олаште да промышленныс сэнтрыште оласэ сайлымэ комиссэ-влак, организатсийонно пашам да монь ончылгоч лончылэн налшаш вэрч, посна полшэн шогышо комиссын куго прэдриятгий вэлэн ыштэн кэргыт.

11. Вэрлаште иктаж могай мэр организатсий укэ гын, садлан тудын прэдавичылжэ сайлымэ комиссын ок пуро, тыгай годем исполничылнэ комитэт дэнэ совет-влаклан тыгай права пуалтэш: нуно ты организатсын прэдавичылжэ олмеш вэс мэр организатсийын прэдавичылжым пуртат.

12. Сайлымэ комиссэ-влак ты инст, уксын 5—9 стачйашт почэш сайлымэ компаньэ жаплан ышталгыт, ты жапым кўшнб шогышо сайлымэ комиссэ ышта адак ты комиссак сайлымэ кампаньым эртармөнгө сайлымэ комиссэ-влакым шалатымэ нэргэн жапым ончыта.

II ужаш.

САЙЛЭН КЭРТШЭ-ВЛАКЫМ ДА САЙЛЭН КЭРТДЫМЭ (ПРАВА ДЭЧ ПОСНА КОДЫМО) - ВЛАКЫМ ПАЛЭМ- ДЫМЭ.

13. РСФСР ын Конституцсыжо почэш советым тыгай РСФСР граждан-влак сайлэн, шкат сайлалт кэргыт (чыла ўдрамаш, пөрийэн, кэрэк могай вэрам кучышо, кэрэк могай тўсан, кэрэк могай калык да монь—вигэ нунылан сайлымэ кэчын 18 ий тэмын гын сайлэн кэргыт):

а) илашышт оксам да монь кўлэшан, пайдам кондышо пашам ыштэн налшэ влак, адак сурт озанлыкыште ыштышэ-влак, ту озанлык папа лэктышым ыштан полша гын;

б) пашазэ-кэртйаи Йошкар армийын Йошкармэйсышт дэн Йошкарплотэс-влакышт;

в) ты стачйа „а“, дэн „б“ пунктыштыжо ончыктымо кэтегорийыш пурышо граждан-влак, нуно папам ыштэн кэртмэ вийыштым ик мынбар чоло пытарэвыт гын.

РСФСР гражданлан шогалашэ мола чыла граждан-влак (мола совет соцсалист рэспублик ушамыште илышэ

граждан-влакат), күшнө ончыктымо катэгорийлан кэлшат гын, совэтыш сайлэн кэртиг, шкат сайлалт кэртиг, адак йот эл гыч толшо (иностранныс-влакат) РСФСР мландыштэ пашам ыштэн илат гын, пашазэ улыт гын, тугак йот эл гыч толшо крестйан влакат йэн вий дэн огыт иэе гын—совэтыш сайлэн кэртиг, тушко шкат сайлалт кэртиг.

Палэмдыш. Районышто, олаште, адак күшвырак улшо сайлымэ комиссэ-влак сайлымэ правам йот эл гыч толшо службышо гражданланат пуэн кэртиг, тудо РСФСР мландыштэ ила гын, адак тудо совет влас дэн йөршешак кэлшэн ила гын.

14. Сайлэн кэртиш дэн сайлэн кэртидмэ (сайлымэ права дэч посна кодымо) влакын спискыштым сарымэ годым, тудым тэргымэ годым сайлымэ комиссэ-влаклан РСФСР конституцым пэнгыдын кучэн шогыман, ту конституцисо төвө тыгай йэн-влакым сайлымэ права дэч посна кода:

а) пайдам налшаш вэрч ожно альэ кызыт пашам тарлэн ыштыктышэ-влакым,

б) ожно альэ кызыт пашам ыштыдэ докот налын илыпэ-влакым, адак ожно альэ кызыт торгайэн илышэ влакым,

в) адак тыгай йэн-влакым: нуно клас шотышто, альэ ожно тошо пашашт дэн РСФСР конституцисын 69 стачйажэ почэш сайлымэ правадэ кодалтынит улмаш гын.

15. Посна катэгорий гыч тыгай йэн-влак дэч сайлымэ права налылтэш:

а) мландэ пашам ыштышэ дэн вольык ашнышэ-влак, кустар, рэмэслэник-влак дэч,—нуно шкэ пашаштым жап дэн альэ эрзак тарлэн ыштыктат гын, тыгэ тарлэн ыштыктышэ озанлык тыглай озанлык-дэч кугэмын мийа гын.

Палэмдыш. Пашам ыштэн илышэ озанлыкыш тыгай озанлык нура: пашам кэчэ йэда ыштэн шогышо озанлык, ты озанлыкын пашам ыштэн кэртишэ йэнгышт-влак уло гын, адак ту озанлык ты инструксын 16 стачйаштыжэ ончыктымо „а“ „б“, „в“, „г“, „з“ пункт почэш пашам, полшышаш вэрч, тарлыктэн ыштыкта гын.

б) мландэ пашам ыштышэдэн вольык ашнышэ-влак дэч, сайлымэ права налылтэш,—нуно мландэ озанлык пашашт дэн пырля, адак вольык ашнымэ озанлык пашашт дэн пырля, промысел дэн промыслэныс предприйатийым кучат гын (вакшым, шүран кожыктым да монь), ту предприйатийышт мэханизм двигачылан гын, адак пашам жап дэн альэ эрзак тарлэн ыштыктат гын;

в) сайлымэ права адак тыгай йен-влак дэч налылтэш: маханизм двигачылан куго йал озанлык машинам эрээк оксам пуэн шогышо-влак дэч, кол кучымо куго пушым арэндыш пуэн шогышо-влак дэч, адак пашазэ вольыкым, йал озанлык машинам да монь пуэдэн, йырысэ калыкым пизырэн илышэ-влак дэч, альэ калыклан оксам, сатум вучымэш пуэдэн пизырышэ (ростовщик)-влак дэч;

г) мландым арэндыш налшэ-влак дэч сайлымэ права налылтэш,—арэндэ мландэ озам пизыршашлык ышталтын, манын район налог комисэ шотла гын;

д) сатулышаш вэрч, пайдам налшаш вэрч сатум, виноград сатым да монь арендоватлышэ-влак дэч сайлымэ права надылгэш.

Палэмдыш. Сатым, сат виноградым да монь арэндыш закон почэш пумо гын, арендатыр-влак йал озанлык налогым индивидуальнэ шот дэнэ огыт тўлб гын, нуным тугак сайлымэ права дэч посна кодаш огэш лий;

е) сайлымэ права тыгай йен-влак дэч налылтэш: посна постройкым, оборудованьым прэдприятийлан альэ илаш эрээк оксала пуэн шогышо-влак дэч,—нунын озачлыкышт, постройкышт оксам пуэн, докотым налмыжлан йал озанлык налогым индивидуальнэ шот дэн тўла гын;

ж) сайлымэ права тыгай йен-влак дэч налылтэш: промышленые прэдприятийым кучышо дэн арэндыш налшэ-влак дэч,—нуно калыкым монтгыштб ышташышт иктаж-могай пашам пуэн, пизырат гын, адак ту прэдприятийым арэндыш пуэн, уэш-пачаш арэндым ыштэн пизырат гын;

з) шкэт-вуйа (часнэ) торгайшэ, перэкупщик, комэрческий посрадьник (коклавэ) влак дэч;

и) фабрик-завот прэдприятийым арендоватлышэ, кучышо-влак дэч;

к) тошто опитсэр, ош армий чиновнич-влак дэч, адак контррэволютсионно бандым вуйлатышэ-влак дэч;

л) тошто политемыштэ, посна жандарм корпусышто, охранныэ отдэлынышгэ служышо, агэнтлан шогышо-влак дэч, тугак кугужа годымат, ош контррэволютсий правичыльствэ годымат допитсын, жандармэрийын, каратэлыне органын пашаштым вуйлатэн шогышо-влак: тошто министр, нунын йолташышт, департамент министэрствын дирэктырышт, гэнэрал-губэрнатыр, чрэзвычайнэ охранныэ вэлэн шогышо главноначальствэ вуйушчий, сар дэн граждэн губэрнатыр, вице-губэрнатыр, тугак тудын вэлэн посна пашам ыштэн шогышо чиновник; эл

кѳргѳ пашам ончышо министрствын чинышт, ожно тѳрма ведомствышто службышо, кугужан пѳртын чыла йѳшыж дѳн родыжо, губѳрна, уйѳз дворѳн прѳдводигѳль, уголовнѳ департаментын вуйлатышыжѳ дѳн тудын члѳнжѳ, тугак судѳбнѳ палатын прокурор дѳнѳ прокурорын йолташышт, пѳш кѳлѳш пашам ончышо слѳдоватѳль; войѳннѳ сутын вуйлатышышт, члѳнышт, прокурорышт, прокурорын йолташышт, слѳдоватѳльышт; контррѳволютсий правичлствын мландыштыжѳ ыштышѳ слѳдствѳннѳ комисын вуйлатышышт, тудын члѳнышт; зѳмский начальник, крѳсгѳн дѳн уйѳз начальник, адак рѳволютсий дѳч ончыч диссиплин батальонышто вуйлатымѳ пашам ыштѳн шогышо-влак дѳч;

м) ожнат, кизытат чыла рѳлигий пашам ыштышѳ-влак дѳч;

н) административнѳ шот дѳн вѳс вѳрѳ луктын колтымо-влак дѳч (луктын колтымо жаплан вѳлѳ), адак сут приговор почѳш сайлымѳ правам налмѳ-влак дѳч.

Палѳмдыш. Тѳрлатымѳ вѳрыш пѳтырѳн шындалтшѳ-влак совѳг сайлымѳ пашашкѳ огыт ушво.

о) сайлымѳ права РСФСР Конститутустын 69 стайаптыжѳ ончыктымѳ „а“, „б“, „г“, „д“ пункт почѳш, адак ты стачѳн пунктшылан кѳлшымѳ почѳш налмѳ гын, сайлымѳ права дѳч посна кодшо йѳгын йѳшыж дѳчат сайлымѳ права налылтѳш,—йѳшыжѳ тудын полшыж дѳн ила гын, мѳр пашам шкѳ ыштѳн ок илѳ гын.

Палѳмдыш. Ты стачѳн „л“ пунктшо ончыктымѳ почѳш ѳлѳд службышын сайлымѳ праважѳ налылтын гын, тудын йѳшыж дѳч сайлымѳ права ок налылт. Ты стачѳштѳ ончыктымѳ йѳн-влак дѳч посна, тыгай йѳн-влак совѳтыш сайлѳн, сайлалгынат огыт кѳрт: вуй уш дѳн чѳрланышѳ дѳн ушдымо-влак—нунын тыгайыштым палѳн налмѳ гын.

16. Сайлымѳ правам тыгай йѳн-влак дѳч налѳш ок лий, нунын сайлымѳ праваштым моѳо тѳрлын налмѳ огыт гын;

а) мландѳ пашам ыштышѳ дѳн вольыкым ончышо крѳстѳн-влак, нуѳо шкѳ озанлыкыштышт ик пашазым ѳрѳк тарлѳн, кѳлѳш годым гына ыштыктѳныт гын, альѳ кизыт ыштыктат гын: чѳрланымѳ годымлан, мобилизатсѳ годымлан.

Пашазѳ-крѳстѳн Йѳшкар армийыш каймѳ годымлан, мѳр пашашкѳ шогалтымѳ годымлан, озанлык гыч кѳрылташ вѳрѳштѳш гын, адак моѳо годымланат тылѳч посна нунын озанлыкышт ты жапыштѳ вашгалтын огыт гын;

б) мландѳ пашам ыштышѳ-влак, нуѳо шурным, тѳхникѳ культурым, шудым погаш сграда годым пашазѳ вийым иѳ жап-

лан тарлат гын, ты шурно погымашын кугытшым, ССР Ушәм Рүдö Исполничылна Комитэт дәнэ Пүтүнъ Росий Рүдö Исполничылна Комитэт Прэвидиум посна пунчалмутым луктын палэмдат;

в) ик жапаян öрдьжышкö кайэн пашам ыштышэ крестйан-влак, нуно каймышт жапаян шкэ озанлыкыштышт ик пашайэнгым гына тарлэн кодат гын, тугак ты крестйан-влакын кодпо йэшышт дэчат сайлымэ права ок налылт;

г) йал озанлык дән кылым кўрылтэ илышэ пабрик-завот пашазэ-влак дәнэ нунын йэшышт, нуно шкэ озанлыкыштышт ик пашайэнгым гына эрэк тарлэн күчэн шогат гын;

д) мландэ пашам ыштышэ крестйан, волькым ашнышэ колым күчэн илышэ-влак, нуно шкэ продуктштым назарыш ужалэн шогат гын;

е) илымэ сурт-орылым кучышо-влак, нунын ты сурт-оралгэ гыч налмэ докогышт налогыш пурдымо „подокогно налог минимум“ манмым ок эртэ гын;

ж) мэханизм двигачыл дэч посна ыштышэ тўрлö прэдриятыйым (ўй лүкмо машинам) шўраш кожыктымö кўлым, м-жкырмэ (дўйлмö) машинам, ик кўйан вакшым да монь кучышо-влак, нуно пашам тарлыктэн огыт ыштыгэ гын адак нуно йырысэ калыклан мөнгыштö ышгаш пашам пумо дән огыг пазырэ гын, альэ овчыктымö прэдриятыйыштым арөндыш огыт пуэдэ гын;

з) кустар дәнэ рэмэслэник-влак, нуно шкэ паша ыштышэ озанлыкыштым пашайэн тарлыдэ күчат гын, адак кок учэникым полшыккат гын. альэ, пашам ончэн ик куго пашазым тарлэн ыштыккат гын.

Палэмдыш. Ты пунктышто ончыктымö кустар дәнэ рэмэслэник-влак шкэ ыштымэ арв-рыштым вэлэ назарыш ужалэн шогат гынат, нунын дэч сайлымэ права ок налылт.

и) пашазэ, шэмэр крестйан, казак, служышо, кустар, рэмэслэник гыч шкэ жапыштыжэ ош армийыш мобилизоватлэн налылтшэ-влак;

к) ош армийын опитсэрышт дәнэ чиновникышт-влак варажым Пашазэ-Крестйан Йошкар армийыштэ шогэн, совет власым сөй курал (тарман) дәнэ чот аралэвыг гын, адак кизыг Пашазэ-Крестйан Йошкар армийыштэ войөннэ службышто шогышо-влак.

Палэмдыш. Совет власым сөй курал (тарман) дәнэ чот аралым тыгэ умлыман: граждан сар годым Пашазэ-Крестйан Йошкар армийын, флотын частыштыжэ

да управлѣныштыжэ, адак тылыштат кэрэк могай вой-
внэ пашам ышгышэ.

л) модын налмэ окса докот дэнэ илышэ, адак кугужаныш
зайомын просэн оксажэ дэнэ илышэ, сберкасыштэ араалт
кийышэ окса докот дэнэ илышэ-влак.

Палэмдыш. ССР Ушэм граждан-влакын ыштымэ
пораткэ почэш йот эл гыч тўрлэ оксам, арвэрым (пэн-
сым, алиментым да монь) налын шогымыштлан нунын
сайлымэ правашт ок налылт.

м) пашаш да сарэш сусыргышо инвалид-влакын, нуно
тигыдэ сату дэн торгайэн илат гын, торгаймыштлан промыс-
ловой налогым 5 стачйа почэш тўлэн илат гын, пэнтгыдэ
ставка почэш тўлэн шогышо промысэл дэн прэдриятий
росписанын 5 стачйажэ. Шкэт-вуйа кучышо прэдриятий
дэч да промысэл дэч промысевой налогым налмэ нэргэн лук-
мо положэнын пэрвой йэшаргышыжэ, адак пашадэ илымы-
лан кўра да жаплан сусыргэн илымылан кўра тыгак ик жа-
пышкэн тигыдэ сату дэн торгайэн илышэ-влакын сайлымэ
правашт ок налылт;

н) шкэ пашашт вэрч кугужаныш дэн копэратив органи-
затсий дэч, аксионьэр обшэствэ дэч пблэклан просэным на-
лын шогышо-влак, адак ту аксионьэр обшэствыштыжэ кугу-
жанышын да копэративын капиталжэ шукурак лийман;

о) рэлигий обшэнышгэ тарлалтын, сайлалтын админи-
стративнэ-озанлык дэн тэхникэ пашам ыштышэ-влак мурышо,
оролшо (сторож), ырыктышэ (уборичитсэ), чаным кырышэ да
монь, адак прикот советын члэнышт-влак;

п) пашам йараштэ ыштышэ-влак (свободной профэсий),
нуно пайдам кондышо мэр пашам ыштат гын;

р) сайлымэ правадэ посна кодымо йэнгын йэшыжэ, тудо
(йэшыжэ) илыш шотышто ты йэнг дэч посна ила гын, шкэжэ
пайдам кондышо мэр пашам ыштэн ила гын.

Сайлымэ права дэч посна кодымо йэнгын йочаж дэчат сай-
лымэ права ок налылт, тудо 1925 ийыштэ, адак варажым ийыш
пурэн гын, ийыш пурмэшкэ йэшыжэ пукшэн-йўктэн илэн гын,
кызт тудо (йоча), йэшыж дэн пырлыа ила гынат, пайдам
кондышо мэр пашам шкэ ыштэн ила гын.

17. Варысэ влас РСФСР Конститутутсын 69 стачйашкыжэ
пурыдымо йэнг-влакын, адак ты инструксын 14 дэнэ 15 стач-
йашкыжэ пурыдымо йэнг-влакын сайлымэ праваштым налын
ок кэрт.

III ужаш.

САЙЛЫМЭ ПРАВА ДЭЧ ПОСНА КОДЫМО ЙЭН-ВЛАКЫМ УЧОТЫШ НАЛМЭ, СПИСКЫМ ЫШТЫМЭ НЭРГЭН.

18. Сайлымэ права дэч посна кодымо йэн-влакым эрзак учотыш налын шогаш пуалтэш: йаллаштэ — йал советлан, олаштэ—ола советлан. Ола совет ты учотым административнэ пёлка коч ыштэн шога.

Олаштэ, пашазэ, курорт дэн дачэ посьюлкышто административнэ пёлка укэ гын, учотым ты олан советшэ дэн посьюлыбын советшэ ыштэн шогат.

Палэмдыш. Учот лумын ыштымэ пормо почэш да пораткэ почэш ышталтэш, ты пормо дэнэ пораткым Пүтүнь Росий Рүдö Сайлымэ Комисэ пэнгыздэмда, тудланжэ ты пормо дэн пораткыжым эл ёбргö пашам ончышо калык комисар ыштэн пуа.

19. Сайлымэ права дэч посна кодымо йэн-влак учотышко лач спискэ почэш гына налылтыг, ту спискым ты инструксын 20 стачйажэ дэн 21 стачйажэ ончыктымо пораткэ почэш ышталтэш, пэнгыздэмдалтэш.

20. Сайлымэ права дэч посна кодымо йэн-влакын спискыштым совет сайлаш йамдылалтмэ годым да совет сайлымэ годым лач йалысэ дэн оласэ сайлымэ комисэ-влак гына ыштат, сэркалат, ту спискым вара пэнгыздэмдат: йаллаштэ — район исполничылнэ комитэт-влак, олалаштэ—ола дэнэ район совет-влак.

Сайлымэ права дэч посна кодымо йэн-влакын спискыштым документ ончыктымо почэш вэлэ ыштат.

21. Сайлымэ правам сайлымэ кампаньэ коклаштэ налмэ спискыш тыгай йэн-влак вэлэ пурат суг пунчалмэ почэш сайлымэ права дэч посна кодшо-влак, адак ОГПУ органын административнэ шот дэн вэс вэрыш луктын колтымо йэн-влак. Ты йэн-влакым сайлымэ права дэч посна кодымо йэн-влакын спискышкылт пуртат: йаллаштэ—район исполничылнэ комитэт-влак, олалаштэ—ола дэн район совет-влак.

22. Сайлымэ права дэч посна кодымо-влак спискышкэ РСФСР мландыштэ илышэ йот эл калык (иностраньэс-влак) огыт пурталт, нуно пашам ыштэн илыдымэ категорийлан калшат гын, РСФСР Конститутсо почэш да ты инструксо почэш сайлымэ права дэч посна кодалтыт.

23. Учотым ыштышэ орган-влак (18 ст.) сайлымэ права дэч посна кодышашлык йэн-влакын документыштым шогат.

Документ тыгай лийман:

а) пайдам налшаш вэрч тарлэн ыштыктышэ-влак нэргэн, алак пашам ыштэн налдымэ докот дэн илышэ-влак нэргэн—финансэ орган гыч свэдэным валман: нуын подокотно дэн промысловой налогым тўлымышт нэргэн, страккасэ гыч страковой оксам тўлымышт нэргэн свэдэным налман, торгаймэ, пёртым арэндыш пумо нэргэн справкым ыштыманда мовь;

б) сайлымэ права суг почэш надылтын гын, — приговороын копийжым, альэ суг пўлка-влак дэч справкым налман;

в) тошто политсыште сужышо дэн агэнт-влак нэргэн, адак ты ияструксын 15 стачйаштыжэ оячкытымо моло йэн-влак нэргэнат — административнэ пўлка гыч справкым налман, йал советын пунчалмутшым альэ ОГПУ пўлка гыч свэдэным налман.

24. Тыгай йэн сайлымэ праватымэ катэгорийып вэрэшт-шашлык, манын иктэж кушэч увэр альэ вуйшиймаш (сэралтын мэ, альэ муг дэн гына) пура гын, учотым ышгэн шогышо-влаклян ты увэр дэн вуйшиймашым тэргэн налман, ту йэн нэргэн кўлэш документ-влакым погыман.

25. Учотым ыштэн шогышо пўлка-влак йалысэ дэн оласэ сайлымэ комисс-влаклян чыла погымо, тэргэн налмэ, иктыш ушымо материалыштым колтат, ты материал сайлымэ права дэч посна кодымо-влакын спискыштым сэраш полша, ты пашаштэ нэгызлан шотлалтэш.

Сайлымэ комисс-влакын ыштымэ спискышт район исполничылнэ комит-тыш, ола дэн район советыш колталтэш (20 ст.).

26. Сайлымэ права дэч посна кодымо-влакын спискыштым район исполничылнэ комитэт, ола дэн йал совет-влак пэнгыдэмдымбнгө, нуно ту спискым йалысэ, оласэ, районисо сайлымэ комиссып, адак учотым ыштэн шогышо пўлкаш колтат.

Палэмдыш. Сайлымэ права дэч посна кодымо-влак спискыш пуртымо йэнлян, йодмыжо почэш справкым пуман.

27. Сайлымэ комисс-влак сайлаш тўналмэ дэч 20 кэчэ оячыч сайлымэ права дэч посна кодымо-влакын спискыштым (тудым район исполничылнэ комитэт, йал дэн ола совет-влак пэнгыдэмдымбнгө) чыладан шинчаш газэлыш пэчэтлат, альэ тыглай луктын сакат.

28. Сайлымэ права дэч посна кодымо-влакын спискыштым пэнгыдэмдымбнгө, ты спискыш йонлыш пуртымо гражданым тушэч лукташ кўлэш гын, тудым ты спискэ пэнгыдэмтышэ орган-влак (район исполничылнэ комитэт, ола дэн район совет-влак) тушэч луктыт, адак край, облас, республик

(автоном республикыште) сайлымэ комиссэ-влак, тугак Пү-
түнв Россий Рүдö сайлымэ комиссэ луктыт.

Палэмдыш. Сайлымэ права дэч посна кодымо-
влакын спискышт гыч лукмо йӱгым учотым ыштӧн шо-
тышо пöлка жапшэ дӧн учот гыч налман.

IV ужаш.

САЙЛЫМЭ ПРАВА ДЭЧ ПОСНА КОДЫМО НЭРГЭН ЛУКМО ПУНЧАЛМУТ ЁМБАЧ ГРАЖДАН-ВЛАКЫН ПУМО ВУЙШИЙМЭ КАГАЗЫШТЫМ ОНЧЫМО ПОРАТКЭ.

29. Сайлымэ права дэч посна кодымо-влакын спискыш-
кышт пуртымо йӱг ты нӱргӧн лукмо пунчалмут ёмбач вуйым
шийн кӱртыт, вуйшиймэ поратыжӧ ты инсруксын 30, 31,
32 сгачйаштыжӧ ончыетым.

30. Вуйшиймэ кагаз спискӧ ыштышӧ сайлымэ комиссыш
пуалтӧш.

Сайлымэ комиссэ, вуйшиймэ кагазым налмӧнтö, тудым
кум кӧчӧ коклаштӧ район исполничылнӧ комитӧтын, ола альӧ
район советыш колтыман, ту вуйшиймэ кагазеш сайлымэ
комиссэ шкӧ ойжым сӧрыжӧ, адак тудын дӧн пырля, сайлымэ
права дэч посна кодаш кӱдӧш, манын ончыетышо чыла ма-
тӧриалым колтыман.

Палэмдыш. Йалысӧ сайлымэ комиссэ-влак нунын дӧк
пурышо вуйшиймэ кагазым районьсо сайлымэ комиссыш
колтат, тудыжӧ вуйшиймэ кагазеш шкӧ ойжым сӧрӧн,
район исполничылнӧ комиссыш ончаш колта.

31. Район исполничылнӧ комитӧтын да ола альӧ район
советын президиумжӧ ту вуйшиймэ кагазым кум кӧчӧ кок-
лаштӧ ончӧн налман, вара шкӧнжын лукмо пунчалмутшым
вуйшиймэ йӱнлан да сайлымэ комисылан увӧртарыман.

32. Сайлымэ права дэч посна кодымо-влак спискӧ гыч
лукташ, манын вуйым шийшӧ йӱгым район исполничылнӧ
комитӧтын да ола альӧ район советын президиумжӧ лукташ
пунчалын огыл гын, ты пунчалмут ёмбач вуйшиймэ кагаз
тыгай пораткӧ дӧн пуалтӧш: а) район исполничылнӧ коми-
тӧтын да ола советын президиумжӧ лукмо пунчалмутлан,
вунӧ викак край, облас исполничылнӧ комитӧтым, автоном
республик ЦИК-ым колыштыт гын — вуйшиймэ кагаз край,
облас, республик (автоном республикыште) сайлымэ комисы-
лан пуалтӧш; б) ола совет президиумын лукмо пунчалмутлан,

тудо район исполничылнэ комитэтым колыштэш гын,—вуй-шіймэ кагаз район исполничылнэ комитэтым пуалтэш; в) район совет президиумын пунчалмутшылан—оласэ советыш пуман.

Ты вуйшіймэ кагаз-влак 7 кэчэ коклаштэ ончалтман, лукмо пунчалмутшым вуйшійшэ йӱнлан, район исполничылнэ комитэтлан, ола альэ район советлан увӱртарыман.

Пӱрвой палэмдыш. Ты стачйан „а“ дӱн „в“ пунктышт ончыктым о почӱш нумо вуйшіймаш нӱргӱн район исполничылнэ комитэт дӱн ола совет лукмо пунчалмут ўмбак край, облас, республик (автоном республикыштӱ) сайлымэ комисыш вуйым шийаш лийӱш.

Вӱс палэмдыш. Ты стачйаштӱ ончыктым о вуйшіймашым исполничылнэ комитэт альэ ола совет коч пуман, пӱрвой кана пумо вуйшіймашым нуно ончӱн олказым пуӱныт гын (31 стачйа); исполничылнэ комитэт дӱн ола совет-влак пурышо вуйшіймашын кўлӱш вӱрышкӱ колтат, ту вуйшіймаш дӱн пырля шкӱ ойыштым сӱрӱн колтат, адак ту йӱнган сайлымэ праважӱ моламан налылтмӱ, манын ончыктышо чыла матӱриалым колтыман.

33. Сайлымэ комисын пашажӱ пытымӱнгӱ, сайлымэ права дӱч посна кодымо йӱнган вуйшійма кагазшым кўлӱш совет дӱн исполничылнэ комитэт-влак ончат.

34. Тӱргӱн налмӱ сӱмын, сайлымэ права дӱч посна кодымо вӱргӱн пуымо вуйшіймэ кагазым Пўтўнь Росий Рўдӱ сайлымэ комисӱ ончӱн налын кӱртӱш.

35. Правичлыствӱ учрӱждӱншыш да тушто пашам ыштышӱ йӱн дӱкӱ сайлымэ паша нӱргӱн возгалымӱ кагаз, адак ты ўчрӱждӱншӱ дӱпӱ ты йӱн-влакын сайлымэ паша нӱргӱн пуӱдымӱ документ дӱн справкӱ сбор дӱч утаралтыт.

36. Сайлымэ правам йонгылыш валыныт, манын кўшнӱ шогышо влас дӱк вуйшіймэ кагазым пуышо йӱнган, тудын вуйшіймэ кагазшым ончымо мартӱ, нигўзӱат шыгырӱмдаш ок лий, ту йӱнган лач совет сайлымашкӱ гына пуртыман огыл.

37. Сайлыш-влаклан шкӱ сайлымэ праваштым ылышыш пурташ торӱш шогышо йӱн РСФСР'ын вуй-паша кодӱкс (за-кон) стачйажӱ почӱш титаглалтӱш.

V ужаш.

САЙЛЫМӱ ПРАВАМ МӱНГӱШ ПУМО ПОРАТКӱ НӱРГӱН.

38. Пивырышӱ (эксплотатыр) клас гыч лӱкшӱ йӱн-влакын (помӱщикын, буржуазийын, рӱлигий пашам ышты-

нын), тугак тошто годым политсыште, жандармэрийыште, тўрма ведомствышто изэ (ўлыл) техникэ пашам ыштышэ (служышо)-влакын сайлымэ праваштым РСФСР Конститутсго почэш налмбгг, нунылан ту праваштым мбнгэш тыгань го-дым гына пуаш лийэш: нуно вич ий ковлаштэ (шагал огыл) пайдам кондышо мэр пашам ыштэн шогэныт гын, совет влас ваштарэш шогыдымыштым ончыктэныт гын.

Ты ончыктымэ йэҥ-влаклан сайлымэ права район испол-ничылвэ комитэт пунчалмэ почэш пуалтэш, олаште,—ту ола автоном республик ЦИК'ым, альэ край, облас исполничылвэ комитэтым колыштэш гын,—оласэ сайлымэ комисэ пунчалмэ почэш пуалтэш, тугак кўшнб шогышо сайлымэ комисэ пун-чалмэ почэш пуалтэш, ты пунчалмутшым кўшыл исполничыл-нэ комитэт альэ ола совет пэҥгыдэмда.

Пэлэмдыш. Ты стачйаштэ ончыктымэ йэҥ-влак прои-сойуз члэныштэ шогат ын, сайлымэ права вич ийаш ыштымэ стаж дэч поснат пуалт кэртэш.

39. РСФСР Конститутсго почэш, ты инструксын 15 стач-йаштыжэ ончыктымэ „к“ дэн „л“ пункт почэш сайлымэ пра-ва налылтын гын (тышке политсыште, жандармэрийыште изэ (ўлўл) техникэ пашам ыштышэ (служышо)-влак огыт пуро, нунын нэргэн инструксын 38 стачйаштыжэ ончыктымэ),— нунылан йужгувам сайлымэ правам Пўтўнь Росий Исполни-чылвэ Комитэт Прэвидиум посна пунчалын пуэн кэртэш, ту йэҥ-влак кизыт пайдам кондышо мэр пашам ыштэн шогат гын, адак совет влас дэн кэлшэн идымыштым ончыктэныт гын.

40. Ты инструксын 38 стачйаштыжэ ончыктымэ йэҥ-влак сайлымэ праваштым мбнгэш валшаш вэрч, кўлэш докумэн-тым пыштэн, район альэ ола сайлымэ комисыш сэрэн пуат, 39 стачйаштэ ончыктымэ йэҥ-влак—район исполничылвэ ко-митэт коч альэ ола совет коч илымэ вэрыштышт пуат.

41. Административнэ шот дэн луктын колтымэ почэш да сут приговор почэш сайлымэ права дэч посна кодшо-влаклан 15 ст., „н“ пункт) сайлымэ права мбнгэш тыгэ вэлэ пуал-тэш: нунын административнэ шот дэн луктын колтымэ жапышт, адак сут приговор почэш шинчаш пумо жапышт пытымэ дэч вара сайлымэ правашт моло сэмыи валылтын огыл гын.

42. Сайлымэ правам кўшнб шогышо исполничылвэ ко-митэт-влак мбнгэш пуэныт гын, тудо сайлымэ правам ўлнб шогышо влас пблка-влак ту кўй дэнак налын огыт кэрт.

43. Сайлымэ правам мбнгэш пуаш йодшо йэҥлан ВЦИК Прэвидиум, пуаш огыл, манын пунчалын гын, ту йэҥ ида-

лык эртымешкэ адак вэс пачаш йодын ок кэрт. Ту йэнгын иктаж могай у чийжэ лэктын гын, альэ тудын вэрч пропсойуэ дэн мэр организатсий-влак аралаш шогалыт гын вэлэ тудын йодмашыжэ вэс кана ончалтэш.

VI ужаш.

САЙЛЫМЭ ПОГЫНЫМАШ НЭРГЭН.

44. Совет члэн-влак сайлымэ погынымашэш сайлалтыт.

45. Сайлымэ погынымашым сайлымэ комисэ альэ уполномочын влак ыштат. Сайлымэ погынымашын почылтмо кэчкыжэ, вэржэ нэргэн сайлышэ-влаклан лумышт дэн возымо увэртымаш (повэскэ) 5 кэчэ ончыч колталэш.

46. Ола советыш сайлымэ погынымашыштэ сайлат, ты сайлымаш прэдриятый дэн учрэждэньэ йэда альэ пропсойуэ ушэм йэда ышталтэш.

Куго промышлэныс прэдриятыйыштэ сайлымэ погынымаш посна смэнэ дэн цэх йэда ышталт кэртэш.

Прэдриятыйыштэ ыштыдымэ-влак, адак пропсойуэ ушэмыш ушныдымо-влак: кустар, сург коклашгэ ыштышэ ўдрамаш-влак, йамшык (извозчик)-влак да монь советым моло сайлышэ-влак дэнэ пырля прэдриятый, пропсойуэ ушэм йэда сайлат, альэ тэриторий шот дэн—район, учаскэ йэда да монь сайлат.

47. Йал советыш ик мыньар йал ушнэн шога гын, совет посна йал йэда сайлалтэш, ту йалыштэ ик депутат сайлаш ситышэ калык уло гын вэлэ сайлалтэш, кажнэ посна йалыштэ калык шагал гын, ту йал-влак кокла торак огыл гын, совет ик мыньар йал яктыш ушнымо погынымашыштэ сайлалтэш.

Куго йал-влак совет сайлаш ик мыньар сайлымэ учаскылан шэлытман, адак тигыдэ калык тўшкан кажныжым посна учаскылан шэлман.

Йаллаштэ кажнэ сайлымэ учаскэ 500 йэн дэч шуко ушыман огыл, тидэ—правило.

Колхэзэник-влак советым йал калык дэн пырля сайлат, тидэ—правило.

Кутырышто да отруб мландыштэ идышэ-влак воктэнышт улшо йалын сайлымэ учаскышкыжэ ушнат, ту йал совет сайлышаш районыш пура гын.

48. Совхозышто, фабрик-завотышто ыштышэ пашазэ дэн служышо-влак ола дэч, посьюлко дэч ёрдыжыштэ илат гын,

нунын шээ советышт укэ гын, адак машина-трактыр стап-сыйыштэ ыштышэ пашааз-влак, воктэнышт улшо совет-влакым сайлаш полшэныт гын,—нуно шкеланышт посна сайлымэ учаскым ыштат, альэ воктэнсэ улшо калык илымэ пункт сайлышаш совет районыш пура гын, ту пунетын сайлымэ учаскышыжэ ушнаат.

49. Отчет пумо дэн сайлымэ погынымашыш сайлымэ праван-влак вэлэ пурталтыт.

Палэмдыш. Сайлымэ права дэч посна кодымо-влак совет сайлымаштэ лийыт гын, нуно РСФСР вуй-паша кодэксын 91 стачйажэ почэш титаклалтыт.

50. Чыла сайлымэ погынымашыштэ сайлаш толшо-влакым пұлуньэк раш шотлэн валман.

51. Сайлымэ погынымашым сайлэн кэртшэ кокла гыч 40 просэн мийэн гын (шагал огыл) вэлэ ту сайлымэ погынымаш чывэш шотлалтэш.

52. Сайлымэ погынымашым сайлэн кэртшэ кокла гыч 40 просэн мийэн огыл гын, ту сайлымэ погынымаш лиймашэш ок шотлалт, ты нэргэн протокол сэралтэш, ту протокол сайлымэ дэлашкэ ушалтэш, а сайлымэ погынымашыжэ толшаш кэчылашкэ кусаралтэш, кусаралтмэ нэргэн сайлышэ-влаклан увэртаралтэш.

53. Сайлымэ погынымашым сайлымэ комисын уполномочыжэ почэш, варажым ту погынымашым президиум вуйлата, прэдседачылжэ садэ уполномочынак лийэш. Президиумыш пурат: сайлымэ комисын уполномочынажэ, адак кок йэн (ту кок йэнчым погынымаш сайла). Сайлымэ погынымашым почмөнго, вуйлатышылан тыгэ ыштыман.

а) погынышо калыклан сайлымэ нэргэн умландарэн пуман, вара сайлымэ праван йэн дэн сайлымэ правадымэ йэн-влак нэргэн РСФСР Конститутутсын 68 дэн 69 стачйажым лудын пуман;

б) ты сайлымэ погынымашыш монар сайлышэ калык толшашым, тувэч монар калык толмым увэртарыман;

в) сайлымэ права дэч посна кодымо-влакын спискыштым лудын пуман;

г) сайлымэ погынымаш дэч ончыч пурышо, адак сайлымэ погынымаш годымат пурышо спискым, посна кандидатурымат лудын пуман, ты спискэ кё дэч пурмыжым каласыман;

д) ты сайлымэ погынымашыш монар йэн сайлышашыжым лудын пуман.

54. Калжнэ сайлымэ учаскыштэ монар йэн сайлышашым вэрысэ сайлышэ комисэ палыкга, ты йэн чот нормо почэш ышталтэш.

55. Сайлымалтэ йүк пумаш (голосованьэ), сайлымэ погынымаш шкэ пунчалмөнгө, спискэ почэш, альэ посна кандидатур почэш ышталтэш.

Первой палэмдыш. Сайлымэ комисэ-влак дэн нунын уполномочынышт сайлышэ-влаклан шкэ могырышт гыч посна кандидатымат, кандидат спискымат пуэн тэмлэн огыт кэрт.

Вэс палэмдыш. Кандидат спискым альэ посна кандидатурым мэр, партий, пропсойуз организатсий-влак, адак посна граждан-влакат пуэн тэмлэн кэртыг—сайлымэ погынымашыштат, сайлымэ погынымаш дэч овчыг газэтэш пэчэтленат, тыглай увэргарэнат. Спискэ почэш йүк пумо (голосованьэ) годым спискыш пуртымо йэнным лукташат лийэш.

56. Сайлымаш шипча ончылно йүклалтэш (открытое голосованьэ манмэ). Совет члэныш тыгай йэн сайлалтмылан шотлалтэш: тудо йүклымö годым сайлымэ погынымашыш толшо калыбын эн шуко йүкым погэн гын вэлэ сайдалтшылан шотлалтэш.

57. Олаштэ район, совет уло гын, сайлымэ погынымаш, ола советыш депутатным сайлымэ дэч посна, депутатым район советышкат сайлат. Депутатым ола советышкэ да район советышкэ посна йүклэн сайлат.

58. Сайлымэ погынымаш-влак совет члэным сайлымэ дэнэ пырлэз кандидатымат тудын ик кумышо ($\frac{1}{3}$) ужашыжым сайлат.

Совет члэн дэнэ кандидат-влак посна йүклэн сайлалтыт.

Палэмдыш. Сайлымэ учаскэ чот совет члэныш сайлалтшаш кандидат чотым эрта гын, тугай вэрыштэ кандидат сайлалтмэ пораткым сайлымэ комисэ-влак ыштат.

59. Йаллаштэ сайлымэ погынымашэш йал совет члэным сайлымэ дэнэ пырлэа йалысэ рэвизэ комисат сайдалтэш, рэвизэ комисыш 5 члэн да кок кандидат пура.

Йалысэ рэвизэ комисыш посна йүклэн сайлат, тешко советыш члэным да кандидатым сайлымэ дэн пырлэа ок сайлалт.

Палэмдыш. Сайлымэ учаскэ чот рэвизэ комисыш сайлалтшаш члэн дэн кандидат чотым эрта гын, тугай вэрыштэ сайлымэ пораткым сайлымэ комисэ-влак ыштат.

60. Сайлымэ погынымаш ыртэн шогымо нэргэн сайлым погынымашын президиумжо протоколум сара.

61. Сайлымэ паша нэргэн чыла вуйшиймашым, зайавлэньым кагаваш возэн, альэ мут дэн ойлэн 7 кэчэ коклаштэ (сайлымэ кэчэ гыч) сайлымэ комисыш цуман (ту комисэ ты сайлымашым вуйлатэн гын), ту сайлымэ комисэ, вуйшиймаш дэн зайавлэньэш шкэ ойжым возэн, тудым кум кэчэ коклаштэ кўшнэ шогышо сайлымэ комисылан колтыман.

Кўшнэ шогышо сайлымэ комисэ ты вуйшиймаш дэн зайавлэньым пурмышт дэч вара 7 кэчэ коклаштэ ончэн налман.

Сайлымашым иктаж вэрэ пўтўньэз альэ ужашыжым гына шбраш кўлэш гын, сайлымэ комисэ ты нэргэн исполничлыне комитэт ончылан шында (80 стацйа).

62. Сайлымэ комисэ-влак сайлымэ паша пытымбнгө, сайлымэ пашан чыла материалжым советлан да исполничлыне комитэт-влакдан колтат.

VII ужаш.

СОВЭТ ПОГЫНЫМАШ НЭРГЭН.

63. Совет погынымашым исполничлыне комитэт-влак ыштат, ту погынымашыш толыт:

а) район погынымашым—ола совет, совхоз, пабрик, завод (нуно) ола дэч брдыштэ улытгын) прэдставичыл-влак гыч ик дэлэгат 60 сайлышэ йэглак сайлалтэш, йал совет гыч—ик дэлэгат 300 калыкдан сайлалтэш;

а) край (облас) погынымашыш—ола совет, совхоз, пабрик, завод (нуно ола дэч брдыштэ улыт гын) прэдставичыл-влак гыч ик дэлэгат 2.500 сайлышылан колталтэш, район совет погынымаш гыч—ик дэлэгат 12.500 калыкдан сайлалтэш;

в) Пўтўнь Росий погынымашыш—ола совет прэдставичыл-влак гыч ик дэлэгат 25.000 сайлышылан, автоном рэспублик совет погынымаш гыч, автоном облас совет погынымаш гыч, край (облас) совет погынымаш гыч ик дэлэгат 125.000 калыкдан сайлалтэш.

Край (облас) ушэмшш пурышо автоном рэспублик дэна автоном облас-влак край (облас) совет погынымашыш дэлэгатым посна нормо почэш сайлат, ты нормым Пўтўнь Росий Рўдэ Исполничлыне Комитэт ышта.

Палэмдыш. Прэдставичыл-влакым колтымо нэргэн ты стацйаштэ ыштыме нормым дэч Пўтўнь Росий Рўдэ Испол-

ничылыне Комитэт альэ тудын Прэвидумжо пунчалмэ почэш вэлэ вашталташ лийэш.

64. Совет погынымашыш дэлэгат-влак тыгэ сайлалтыт:

а) район погынымашыш—ола дэн йал совет гыч—ты совет-влакын плэнумыштышт сайлалтыт, совхоз, пабрик, завод гыч (нуно ола дэч ёрдыштё улыт гын)—сайлымэ погынымашеш сайлалтыт;

б) край (облас) погынымашыш—ола совет гыч (ту ола совет викак край (облас) исполничылыне комитэтым колыштэш гын)—дэлэгат-влак ола советын плэнумэшыжэ сайлалтыт, мога ола совет гыч, совхоз, пабрик, завод гыч (нуно ола дэч, чыла йал-влак дэч ёрдыштё улыт гын)—дэлэгат-влак район совет погынымашеш сайлалтыт;

в) Пүтүнь Росий погынымашыш—край (облас) совет погынымашеш, да автоном республикын дэн автоном обласын совет погынымашешышт сайлалтыт (ты автоном республик дэнэ автоном облас-влак край ушэмыш пурат мэ, огыт пуро мэ—садак).

Край (облас) ушэмыш пурышо автоном республик дэн автоном облас-влак дэлэгатым край (облас) совет погынымашыш шкэ республик дэн облас совет погынымашешышт сайлат.

65. Автоном республикыште да автоном обласыште совет погынымашыш колтышаш прэдставичыл нормо нэргэн Пүтүнь Росий Рүдб Исполничылыне Комитэт Прэвидиум посна пунчалмутым луттэш.

66. Совет погынымашышкэ, тудын прэвидиумышкыжэ, адак исполничылыне комитэтышкэ погынымаш члэн дэн совет члэн-влак гына сайлалт кэртыт огыл, чыла сайлэн кертше граждэв-влакат сайлалт кэртыт, нуно кэрэк кушто илат гынат, кэрэк кушто ыштат гынат—садак.

Палэмдыш. Пужэн сайлымэ исполничылыне комитэт члэн-влак, погынымашын дэлэгатшэ огыт ул гын, ванаш йўжан вэлэ лийын кэртыт.

67. Совет погынымашыш сайлымэ пашам, адак дэлэгат-влакын полномочыштым тэргэн налаш кажнэ погынымаш мандат комисыи сайла. Мандат комисыи пунчалмыжым совет погынымаш пэнгыдэмда.

68. Совет погынымаш-влак шкэ исполничылыне органыштым—исполничылыне комитэтым сайлат.

У исполничылна комитэтым сайдымэшкэ исполничылна органжылан топто исполничылна комитэт шотлалтэш, вара у исполничылна комитэтын тунчалтыш заседаныжэ лиймбөгү, тудын пашажэ пыта.

VIII ужаш.

ОЛА ДЭКЭ УШЫМО ЙАЛЛАШТЭ САЙЛЫМЭ НЭРГЭН.

69. ССР Ушэм ЦИК Президиум 1930 ий 9 августышто „округым пыгарымылан кбра ола советын пашажым ушым нэргэн“ пунчалмутым лукто (С. З. 1930 ий, 42 №, 435 стачйа). Йал-влак ты пунчалмут почэш ола дэке ушналтын ты гын, тугай вэр совет сайлымаш пораткэ ты инструксын обшо нормыж почэш ышталтэш, тувэчын инструксын ты ужашыжэ (главажэ) ончыктымэ вэлэ луктылтэш.

70. Ола дэке ушнышо йалын мландыштыжэ (територий-ыштыжэ) улшо йал совет дэн ола совет сайлымэ пашам вуйлатэн шогышаш вэрч, чыла йал совет вэлэн йалысэ сайлымэ комиссэ-влак ышталтыт.

71. Ончык стачйаштэ ончыктымэ йалысэ сайлымэ комиссын составшым, тудын пашажым ты инструксын 4 дэн 7 стачйашт палыктат.

Ола дэке ушналтшэ йаллаштэ йалысэ сайлымэ комиссэ-влакын вуйлатышыштым олан оласэ советшэ шогалта.

Палэмдыш. Ты стачйаштэ ончыкгалтшэ йалысэ сайлымэ комиссэ шотышто районысэ сайлымэ комиссын пашажым (ты инструксын 3 стачйажэ ончыктымэ почэш) оласэ сайлымэ комиссэ ыштэн шога.

72. Ола дэке ушналтшэ йаллаштэ сайлымэ права дэч посна кодымо-влакын спискыштым йалысэ сайлымэ комиссэ ола советлан пэнгыдэмдаш пуа, тудыжо ты вэрлаштэ ты инструксын 21 стачйаштыжэ ончыктымэ пашамат ышта.

73. Сайлымэ права дэч посна кодымо-влакын спискышкышт пуртымылан пуымо вуйшиймашым йалысэ сайлымэ комиссэ оласэ сайлымэ комиссын колта, тушто вуйшиймаш ты инструксын 30, 31, 32 стачйашт-влак ончыктымэ пораткэ почэш ончалтэш.

74. Ола дэке ушналтшэ йаллаштэ ылышэ граждан-влакын сайлымэ правашт ты инструксын 38 стачйаыжэ почэш налылтын гын, ту права мбнгтэш тыгэ дуалтэш: ты инструксын саде 38 стачйажэ ончыктымэ почэш, оласэ сайлымэ комиссэ пунчалмэ почэш да ола совет пэнгыдэмдыме почэш.

75. Ола дэке ушналтшә йал-влак гыч депутатым ола советыш сайлымә погынымашәш сайлат, ты погынымашыжә йал совет сайлаш погалтәш.

Йал дәнә ола советыш депутатым посна йүклән сайлат.

76. Край дәнә облас совет погынымашыш, автоном республикыштә—республик совет погынымашыш ола совет гыч дэлэгатым сайлымә годым (ту ола совет дэке йал-влак ушналтын гын) ола дәнә йал калык вокласә прәдставичылтствә норма кодәш (тидә шот ты инструксын 63 стачйа „б“ пунктышто ончыкталтын).

77. Ола дэке ушналтшә йаллаштә, ты инструксын 78 стачйаштыжә ончыктымә гай лийәш гын, йал совет сайлымаш йөршәш (пүтүнвәк) шбралтәш, шбраш манын ола совет пунчаләш.

IX ужаш.

СОВЕТ САЙЛЫМАШЫМ ШӨРҮМӨ ПОРАТКӘ НЭРГЭН.

78. Сайлымаш тыгай годым вәдә шбралтәш: ССР Ушәмьн да РСФСР ын Конститутсыжо пудырталтын гын, ССР Ушәм Рүдө Исполничылнә Комитәтын совет сайлымә нәргән дүкмә инсруксыжо, адак ты инсруксо пудырталтын гын.

79. Ончылно стачйаштә ончыктымә чий почәш сайлымаш тыгә шбралтәш:

а) йөршәш (пүтүнвәк), советын чыла чләнышт-влак шбралтәш;

б) ужашыжә гына, советын посна чләнышт-влак гына шбралтәш.

Депутатын пәлыжә утла закон почәш сайдалтын огыл гын (закон пудыргымо нәргән ончыл стачйаштә ончыктымә), сайлымаш йөршәш (пүтүнвәк) шбралтәш.

Сайлымә годым закон ик сайлымә учаскыштә альә ик мынбар сайлымә учаскыштә вәдә пудырталтын гын, сайлымаш ужаш дән—посна сайлымә учаскә дән вәдә шбралтәш.

80. Сайлымаш йөршәш (пүтүнвәк) күшнө шогышо исполничылнә комитәт пунчал почәш шбралтәш, сайлымашын ужашыжә гына—йал, ола альә район совет пунчалмә почәш шбралтәш.

Паләмдыш. Район совет шотышто олантә сайлымаш йөршәш (пүтүнвәк) ола совет пунчалмә почәш шбралтәш.

81. Сайлымашым шөрүмө нәргән вәрысә газәт коч увәртәралтәш, альә сайлымә-влак погынымашыштәтә увәртәралтәш.

82. Сайлымаш шорымо гын, сайлымаш угычын ты ин-
струксе овчыктымо пораткэ почэп ышталтэш.

Сайлымашым йоршэш (пүтүнвэк) шорымо годым угыч
сайлынаш вэрч у сайлымэ комисе ышталтэш (тушко тошто
сайлымэ комисын члэвышт огыт пуо), сайлымашын ужь шы-
жым вэлэ шорымо годым—у уполномочын-влак шогалталыт.

Х ужаш.

СОВЭТЫШ ДЭПУТАТЫМ ЙЭШАРЭН САЙЛЫМЭ НЭРГЭН.

83. Дэпутатым сайлышэ-влак мөнгэш йодын думо го-
дым, адак депутат колэн колтымыжо годым, сайлымэ правам
Йомдарымыжэ годым да монь, адак кандидат укэ годым дэ-
путат йэшаралт сайлалтэш.

§ 84. Йал совэтыш дэпутатым йэшарэн сайлаш исполн-
чылнэ комитэт-влак уполномочыным шогалтат, ола алыэ рай-
он совэтыш дэпутатым йэшарэн сайлаш уполномочыным ола
алыэ район совет шогалта.

Уполномочыныя праважэ дөнэ пашажэ ты инструксын
45, 53, 55 стачйаштышт овчыкгалтын.

85. Дэпутатым йэшарэн сайлымэ годым сайлымэ погы-
нымашынгэ чыла сайлышэ-влак лийын кэртыт,—лэксэ дэпу-
татым сайлымэ годым лийшат, ты районыш кизыт толын
пурышат.

Пүтүнвэ Росий Рүдө Исполничылнэ Комитэт
вуйлатышэ М. КАЛИНИН.

Пүтүнвэ Росий Рүдө Исполничылнэ Комитэт
секретар А. КИСЭЛЬОВ.

Моско, Кремль, 1930 ий 20 окчабр.

Либ. № 2974

Главлит № А 84.181

Заказ № 3030

Тираж 4000

Книжная ф-ка Центриздата Народов СССР. Москва,
Шлюзовая набережная, 10.

49664

Мар. л.
3-693

Акшэ 12 ырш.

Цена 12 коп.

8

V

На марийском языке
(Восточно-луговое наречие)

Подготовка к выборам в Советы

ЦЕНТРАЛЬНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО НАРОДОВ СССР.
Москва, центр, Никольская, 10

Map.

3-693